

GEBARETAALTOLKOPLEIDING

IN SUID-AFRIKA -

'N INLEIDENDE STUDIE

deur

RONELLE CERONIO

voorgelê ter gedeeltelike vervulling van die vereistes vir die graad

MAGISTER ARTIUM

in die fakulteit

LETTERE EN WYSBEGEERTE

DEPARTEMENT ALGEMENE TAALWETENSKAP

aan die

UNIVERSITEIT VAN DIE ORANJE-VRYSTAAT

NOVEMBER 1997

STUDIELEIERS: DR. A. LOTRIET

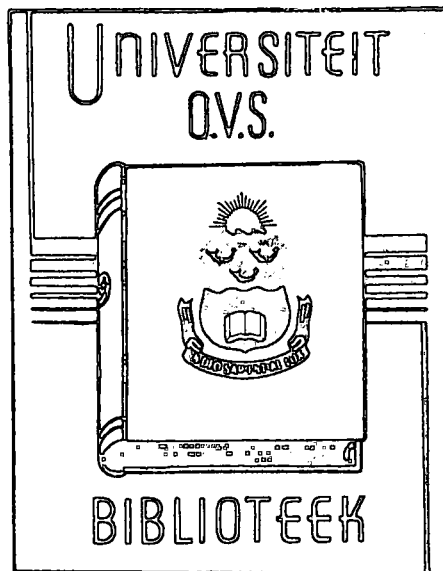
DR. M. ERASMUS

University Free State

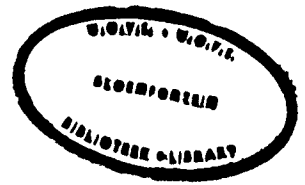

34300000068191

Universiteit Vrystaat

3430000068191
Gebaretaaltolkopleiding in
Suid-Afrika : 'n inleidende studie

B9
Biblioteek
U.O.V.S.

NIE UITLEENBAAR VOOR
2000 -03- 2 0
BLOEMFONTEIN

Library
U.O.F.S.

Besorg terug op:

Return on:

--	--	--

OPSOMMING

As gevolg van verskeie faktore, bestaan daar tans 'n dringende behoefte aan Gebaretaaltolke in Suid-Afrika. Indien sodanige tolkdienste wel bestaan, is die tolke grootliks onopgelei en word kwaliteittolkwerk nie gelewer nie. Die LANGTAG-verslag dui hierdie behoefte aan wydverspreide Gebaretaaldienste aan en in die 1996-Grondwet word bepaal dat daar, onder die vleuels van PANSAT, geleenthede geskep moet word vir die ontwikkeling van Gebaretaal. Gedurende die afgelope paar jaar, sedert die Suid-Afrikaanse Dowe gemeenskap hegter funksioneer, vind daar ook groter bedinging vir die regte en spesifiek taalregte van Doves plaas. DEAFSA speel hierin 'n belangrike rol. Weens hierdie behoefte aan bevoegde Gebaretaaltolke, aanbevelings deur LANGTAG en die grondwetlike bepalinge rakende Gebaretaal en taalregte oor die algemeen, bestaan daar 'n dringende behoefte aan opleidingsgeleenthede vir Gebaretaaltolke. Kennis rakende die tolkproses, tolkstrategieë, die betrokke tale, etiese kwessies en vele ander aspekte van die tolkproses is noodsaaklik ten einde kwaliteittolkwerk te verseker. In Julie en Oktober 1997 is 'n Gebaretaaltolkopleidingsoriënteringskursus, in samewerking met DEAFSA, deur die Universiteit van die Oranje-Vrystaat aangebied. Hierdie kursus was die eerste van sy soort in Suid-Afrika, het vier weke geduur en was gefokus op skakeltolkopleiding aan 'n twintigtal tolke van verskeie provinsies wat reeds ervaring van tolkwerk gehad het. Meer omvattende opleiding is egter noodsaaklik ten einde uiteindelik te verseker dat Gebaretaaltolkdienste meer gereedelik beskikbaar word vir die Dowe gemeenskap.

Hierdie studie verskaf, na die bestudering van verskeie ander Gebaretaaltolkopleidingsprogramme, 'n basiese model vir omvattende Gebaretaaltolkopleiding in 'n Suid-Afrikaanse konteks.

Universiteit van die
Oranje-Vrystaat
BLOEMFONTEIN

21 FEB 2000

UOVS SASOL BIBLIOTEEK

INHOUDSOPGAWE

Bladsy

HOOFSUK 1: ORIËNTERING

1.1	Inleiding	1
1.2	Probleemstelling	4
1.3	Metodologie	4
1.4	Verklarende Woordelys	6
1.4.1	DEAFSA (Deaf Federation of South Africa)	6
1.4.2	Doofheid/Dowe persoon	6
1.4.3	Gebaretaal	7
1.4.4	Handgekodeerde (Manually Coded) Gebaretaal	9
1.4.5	Oralisme	9
1.4.6	Tolk	10
1.4.7	World Federation of the Deaf (WFD)	11
1.5	Hoofstukindeling	12

HOOFSUK 2: HISTORIESE PERSPEKTIEF

2.1	Inleiding	13
2.2	Gebaretaal: 'n Historiese Perspektief	14
2.2.1	Die Grondwet	19
2.2.2	Die LANGTAG-verslag	20
2.3	Samevatting	23

HOOFSTUK 3: DIE BELANG VAN GEBARETAALTOLKOPLEIDING

3.1	Inleiding	26
3.2	Soorte tolking en wyses waarop tolking plaasvind	26
3.3	Profiel van 'n tolk	30
3.4	Die belang van tolkopleiding	32
3.2	Samevatting	37

**HOOFSTUK 4: GEBARETAALTOLKOPLEIDING:
'N BESPREKING VAN SUID-AFRIKAANSE OPLEIDING
EN 'N VERGELYKING MET OPLEIDING IN ANDER LANDE**

4.1	Inleiding	41
4.2	Gebaretaaltolkopleiding aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat	41
4.2.1	Eerste gedeelte van die loodsopleiding	42
4.2.2	Tweede gedeelte van die loodsopleiding	46
4.2.3	Evaluering van loodsopleiding	47
4.3	Gebaretaaltolkopleidingsprogramme uit ander lande	50
4.3.1	Gebaretaaltolkopleiding in Swede	50
4.3.2	Gebaretaaltolkopleiding in België	53
4.3.3	Gebaretaaltolkopleiding in die VSA (Northeastern University, Miami Dade Community College en Tyler Junior College) en Brittanje (University of Wolverhampton)	56
4.4	'n Vergelyking tussen Suid-Afrikaanse loodsopleiding en oorsese Gebaretaaltolkopleiding	59
4.5	Gevolgtrekking	63
4.6	Samevatting	63

**HOOFSTUK 5: OMVATTENDE GEBARETAALTOLKOPLEIDING
IN SUID-AFRIKA: 'N MOONTLIKE MODEL EN AANBEVELINGS**

5.1	Inleiding	68
5.2	Projekvoorstel aan Vlaamse Regering	69
5.3	'n Model vir omvattende Gebaretaaltolkopleiding in Suid-Afrika	70
5.3.1	1 Jaar Gebaretaalopleiding	71
5.3.1.1	Toelatingsvereistes	71
5.3.1.2	Duur	71
5.3.1.3	Inhoud	72
5.3.1.4	Evaluering	72
5.3.2	1 Jaar Tolkopleiding	73
5.3.2.1	Toelatingsvereistes	73
5.3.2.2	Duur	73
5.3.2.3	Inhoud	74
5.3.2.4	Evaluering	75
5.4	Samevatting	76
5.5	Slot	77
	BIBLIOGRAFIE:	79

HOOFSTUK 1

ORIËNTERING

1.1 Inleiding

In 1993 reik die World Federation of the Deaf (WFD) 'n beleidskrif rakende gebaretaal uit wat onder andere die volgende verklaring aangaande gebaretaaltolking bevat: "We recommend that the WFD call for the right of all deaf individuals to have access to *high quality interpreting* between the spoken language of the hearing community and the sign language of the deaf community. This in turn requires the establishment of *qualified interpreter training programs* and the *establishment of mechanisms in every country* for making *professional interpreters* widely available to deaf individuals." (WFD 1993:17)

Hierdie verklaring hou eerstens in dat dove persone *maklike toegang* moet hê tot *wyd beskikbare Gebaretaaltoldienste* en dan spesifiek tolking waardeur 'n *hoë standaard* gehandhaaf word. Verder moet daar *tolkopleidingsprogramme* gevestig word wat gekwalifiseerde Gebaretaaltolke oplewer.

Tans is Gebaretaal die eerste taal van ongeveer 1,6 miljoen mense in Suid-Afrika. Dit beteken dat Gebaretaal oor 'n groter spraakgemeenskap beskik as vier van die elf amptelike tale, naamlik Tsonga (1,35 miljoen), Swazi (926 000), Ndebele (799 000) en Venda (736 000) (Crawhall 1995:2).

Verder is een uit elke drie Dove persone in Suid-Afrika ongeletterd, wat dus beteken dat hulle hulself op geen ander manier verstaanbaar kan maak as deur middel van 'n Gebaretaaltolk nie (Crawhall 1995:2).

In die lig van die groot spraakgemeenskap wat deur Gebaretaal bedien word, sowel as die noodsaaklikheid van sulke tolkdienste vir basiese kommunikasie met Gebaretaalsprekers, sou mens veronderstel dat Gebaretaaltolkdienste veel rooskleuriger daar sou uitsien as wat wel die geval is. In DEAFSA (1996 (c):5) se strategiese beplanningsdokument oor Gebaretaal en Gebaretaalontwikkeling word Gebaretaaltolkdienste, en die ontwikkeling daarvan, as 'n "black hole" beskryf.

Die Gebaretaaltolksituasie in Suid-Afrika kan kortliks soos volg opgesom word:

- Geen tersiêre instelling het tot dusver omvattende opleiding in Gebaretaaltolking aangebied nie.
- Die enkele (minder as vyf) volledig opgeleide Gebaretaaltolke in Suid-Afrika het almal 'n kwalifikasie in Gebaretaaltolking in die VSA of Brittanje verwerf (South African National Council for the Deaf: 1995: 5).
- Dowe is verplig om gebruik te maak van die Gebaretaal- en gesproke taalvaardighede van kinders van Dowe volwassenes (CODA's) as tolke, op 'n ad-hoc basis, aangesien laasgenoemde se eerste taal meestal Gebaretaal is en hierdie persone in die Dowe kultuur grootgeword het. Hierdie vrywilligers is nooit opgelei as tolke nie en is daarom meermale nie vaardig ten opsigte van vertaling en stemgee ("voice over") nie. Verder is hulle ook nie bekend met 'n etiese of gedragskode wat die tolk se aktiwiteite rig nie.
- 'n Verdere probleem is dat daar in Swart gemeenskappe omtrent geen CODA's aangetref word wat Gebaretaal as eerste taal ken nie. Die rede hiervoor is dat ander horende familieledede dikwels die horende kind van dowe ouers grootmaak. Hierdie kind se eerste taal is dus 'n gesproke taal en hy/sy

ervaar dikwels kommunikasieprobleme met sy/haar dowe ouers (DEAFSA 1996 (b):2).

- Soos CODA's, tree onderwysers van skole vir Dowes dikwels as tolkvrywilligers op. Gebaretaal is gewoonlik nie hul eerste taal nie en hulle het meestal nie opleiding ten opsigte van Gebaretaal of tolkdienste ontvang nie. Dikwels is hul Gebaretaalvaardighede nie op 'n hoë standaard nie en maak hul eerder van handgekodeerde Gebaretaal, in plaas van natuurlike Gebaretaal gebruik.
- Welsyns-, mediese, psigiatriese en finansiële dienste, sowel as ander ondersteuningsdienste, opleiding, en bloot algemene dag-tot-dag situasies waarin die Dowe inligting benodig of 'n mening wil lug, is tans vir vele Dowes ontoeganklik en dikwels onmoontlik.
- Ernstige probleme word ook ervaar in howe, by polisiestases en selfs by hospitale waar onreg hoogty vier, hoofsaaklik as gevolg van die afwesigheid van tolkdienste. Indien daar wel Gebaretaaltolkdienste beskikbaar is, word hierdie onreg selfs bevorder deur die onprofessionele standaard van tolkdienste (DEAFSA: 1996 (b): 2).
- As gevolg van die onprofessionele standaard en status van Gebaretaaltolkdienste in Suid-Afrika, word moontlike Gebaretaaltolke glad nie gemotiveer om in hierdie rigting te dink ten opsigte van hul toekoms nie.
- Oor die algemeen is die gevolge van dit alles die feit dat Dowes daaglik misverstande, verdraaide boodskappe, halwe boodskappe en onprofessionele tolkdienste ervaar.

Indien ons nou weer terugkeer na die WFD se aanbeveling rakende die infrastruktuur vir Gebaretaaltolking wat in lidlande beskikbaar moet wees, is dit duidelik dat Suid-Afrika tans jammerlik tekort skiet. In die lig van die beperkte aantal beskikbare tolke en gebrekkige tolkdienste is dit in die eerste plek duidelik dat alle dowe individue definitief nie maklik toegang het tot Gebaretaaltolkdienste nie. Indien hulle wel toegang het tot sodanige dienste, is die dienste ook beslis nie van 'n hoogstaande gehalte nie, veral as mens in gedagte hou dat persone wat as tolke optree enersyds nie opgelei is as tolke nie en dat hulle andersyds dikwels nie oor die taalvaardighede beskik om as tolke op te tree nie. Aangesien daar egter so 'n dringende behoefte bestaan, word die idioom "in die land van die blindes is eenoog koning," tot 'n skrikwekkende mate waar.

Gebaretaaltolke beskik ook nie oor professionele status nie, wat natuurlik te verstane is, aangesien *opleiding* en bewese vaardighede gepaard gaan met erkenning as profesie.

1.2 Probleemstelling

Die kern van die probleem in Suid-Afrika, met betrekking tot Gebaretaaltolkdienste, is dus die feit dat daar nie omvattende *Gebaretaaltolkopleiding* bestaan nie.

Die vraag is nou egter: Hoe moet omvattende Gebaretaaltolkopleiding in 'n Suid-Afrikaanse konteks daar uitsien?

1.3 Metodologie

In die lig van die benarde Gebaretaaltolkopleidingsituasie in Suid-Afrika en aangesien oorsaak en gevolglik moeilik geskei kan word, sal hierdie studie eerstens

'n geskiedkundige perspektief op Gebaretaal gee. Verder sal onlangse ontwikkeling op hierdie gebied ondersoek word.

Daarna sal kortliks beskryf word waarom Gebaretaaltolkopleiding in die Suid-Afrikaanse konteks 'n prioriteit behoort te wees en aandag moet geniet.

Ten einde 'n Gebaretaaltolkopleidingsmodel vir 'n Suid-Afrikaanse konteks op te stel, sal die samestelling en vakpakkette van die volgende Gebaretaaltolkopleidingsprogramme evaluerend bespreek word:

- (i) Die eerste tersiêre Gebaretaaltolkopleiding wat in Suid-Afrika aangebied is. Hierdie Gebaretaaltolkopleiding is 'n loodsopleidingsprogram van vier weke wat deur die Taalfasiliteringsprogram (TFP) aan die Universiteit van die Vrystaat, in samewerking met die nasionale Gebaretaal- en Tolkdienste-ontwikkelingsprogram van DEAFSA (Deaf Federation of South Africa), in Julie (twee weke) en Oktober (twee weke) 1997 aangebied is. Hierdie kursus was gerig op ervare Gebaretaaltolke wat reeds vir etlike jare Gebaretaaltolke is, maar nog nooit opleiding in hierdie verband ontvang het nie. Aangesien hierdie die enigste Gebaretaaltolkopleiding is wat ooit op tersiêre vlak aangebied is, is dit dan ook die enigste Suid-Afrikaanse model wat bestudeer word.
- (ii) Gebaretaaltolkopleidingsprogramme uit Swede.
- (iii) Gebaretaaltolkopleidingsprogramme uit België.
- (iv) 'n Gebaretaaltolkopleidingsprogram uit Brittanje en drie Gebaretaaltolkopleidingsprogramme uit die VSA.

- (v) 'n Voorgestelde omvattende Gebaretaaltolkopleidingsprogram vir die Vrystaat wat deel uitgemaak het van 'n voorstel deur die TFP aan die Vlaamse regering (1996) vir fondse in hierdie verband.

Gevolgtrekkings en aanbevelings sal gemaak word ten einde 'n moontlike raamwerk vir omvattende Gebaretaaltolkopleiding in 'n Suid-Afrikaanse konteks op te stel.

1.4 Verklarende Woordelys

Die volgende omskrywings van konsepte word met die oog op duidelikheid ten opsigte van hierdie studie weergegee. Hierdie konsepte sal deurgaans in die studie aan die bod kom.

1.4.1 DEAFSA (Deaf Federation of South Africa)

DEAFSA (voorheen die *Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes*) is in 1929 gestig. Dit is 'n liggaam wat hom beywer vir die bemagtiging van Dowes in Suid-Afrika. Verder beding hierdie organisasie ook vir die erkenning en bevordering van Dowes se behoeftes en belange in die gemeenskap. Dit sluit sake in soos onderwys aan Dowes, Gebaretaal en Gebaretaalontwikkeling. 26 organisasies is geaffilieer by DEAFSA (DEAFSA 1996 (b):1).

1.4.2 Doofheid/Dowe persoon

Wanneer daar oor gehoorverlies gepraat word, word die volgende kategorieë hoofsaaklik onderskei met betrekking tot die mate waarin 'n persoon doof of hardhorend is:

10 - 15 dB (desibel)	- geen verlies
16 - 25 dB	- geringe verlies
26 - 40 dB	- matige verlies
41 - 65 dB	- gemiddelde verlies
66 - 95 dB	- ernstige verlies
96 < dB	- totale verlies

Volgens hierdie klassifikasie word 'n persoon dus as doof beskou indien hy/sy 'n ernstige tot totale graad van gehoorverlies het. (ANSI: 1978: 75)

Die WFD onderskei verder (ten opsigte van lidmaatskap van die Dowe kultuur) ook soos volg in hierdie verband:

Die term "doof" word gebruik om te verwys na daardie individue wat as gevolg van hul ernstige graad van gehoorverlies en hul interaktiewe geskiedenis met ander soortgelyke individue hul primêre taal en kultuur binne die dowe gemeenskap vind. Daar is natuurlik ook individue wat hardhorend is en wat nie in hierdie sin deel uitmaak van die dowe gemeenskap nie: hulle is gewoonlik persone met 'n minder ernstige gehoorverlies, of persone wie se gehoorverlies later hul lewe voorgekom het en wat daarom in staat is om lede van die horende gemeenskap te bly en steeds die taal van die horende gemeenskap te gebruik. (WFD: 1993: 6)

1.4.3 Gebaretaal

Gebaretale is Dowe se natuurlike tale. Dit is visueel-gebaretale wat sonder die gebruik van klank geproduseer word deur van die hande, arms, liggaam, kop, oë en mond gebruik te maak om basiese en komplekse betekenis en boodskappe oor te dra. Deur van die genoemde liggaamsdele (artikulators) gebruik te maak, vorm die

gebaretaalspreker gebare wat deur 'n ander deelnemer in 'n dialoog gedekodeer behoort te word (DEAFSA 1996 (d):5).

Gebaretale is ten volle daartoe in staat om alle menslike ervarings uit te druk en is nie verwant aan gesproke tale nie (Aarons 1996:285).

Vir baie jare het daar heelwat wanbegrip ten opsigte van Gebaretaal bestaan en is dit dikwels beskou as 'n ruwe en primitiewe versameling gebare wat onsistematies deur Dowes gebruik is om konkrete konsepte wat hier en nou bestaan uit te druk (DEAFSA 1996 (d):5).

Navorsing deur William Stokoe het egter bewys dat Gebaretaal 'n taal in eie reg is en dat dit beskik oor grammatikale kenmerke, soos 'n eie morfologie, sintaksis en fonologie. Gebaretaal is nie universeel nie. Dowes in elke deel van die wêreld het hul eie natuurlike gebaretaal (WFD 1993:6).

Humphrey en Alcorn (1996: 33) verskaf die volgende omvattende definisie van *Amerikaanse* Gebaretaal, maar wat ook op Suid-Afrikaanse Gebaretaal van toepassing gemaak kan word:

"American Sign Language (ASL) (is) a visual-gestural language incorporating facial grammatical markers, physical affect markers, spatial linguistic information, and fingerspelling, as well as the signs themselves. It is a distinct language with its own grammar and syntax which is not based on, nor derived from, a spoken language. As a complete and complex language, accepted as the natural language of the Deaf community, ASL is an integral part of Deaf culture."

Nico Beaurain van DEAFSA beskryf Gebaretaal by geleentheid van die Prinsipale Simposium in 1996 soos volg: "SIGN LANGUAGE - (Most important and basic element of Deaf people's human rights.) Sign language is simply the Deaf person's own natural language - a language in its own right. Take away from any (hearing) person his own natural language, you take away his culture, identity, abilities, cognition and his self - and he is a lost person. This also applies to the Deaf person and his Sign Language" (DEAFSA: 1996 (a): 7).

1.4.4 Handgekodeerde (Manually Coded) Gebaretaal

Handgekodeerde gebarekodes is stelsels wat kunsmatig geskep is met die doel om 'n gegewe gesproke taal in gebare weer te gee, ten einde die aanleer van so 'n gesproke taal deur Dowes te vergemaklik. Woorde en veral die grammatikale struktuur van die gesproke taal word in gebare weergegee. In werklikheid, is so 'n kode nie 'n taal opsigself nie, maar eerder 'n weergawe van die gesproke taal - byna soos wat geskrewe taal vergelykbaar is met die gesproke taal. Sulke kodes word oor die algemeen deur Dowes as onnatuurlik, verwarrend en frustrerend beleef (Penn & Reagan 1990:93).

Voorbeelde hiervan is die SEE II-stelsel (Signing Exact English) en die Paget-Gorman-stelsel wat in Engeland ontwikkel is en tot 'n groot mate deur skole vir Dowes wat onder die voormalige Departement van Onderwys en Opleiding geressorteer het, gebruik is en steeds gebruik word (Penn 1994:604).

1.4.5 Oralisme

By geleentheid van die 1880 Milaan-kongres in Italië, is 'n resoluie uitgereik waarin verklaar is dat ten einde Dowes te onderrig en met hulle te kommunikeer,

alleenlik spraak gebruik moet word en dat Gebaretaal verbied moet word in inrigtings waar Dowes onderrig is (Akach 1996: 2). In Suid-Afrika was hierdie stelsel veral in sogenaamde Wit skole tot redelik onlangs aan die orde en in sekere skole is dit steeds in gebruik.

1.4.6 Tolk

Volgens die *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*, (HAT) is 'n tolk 'n "vertaler vir mense wat mekaar se taal nie verstaan nie." Tolking behels egter meer as bloot die vertaling van 'n boodskap. Dit gaan naamlik oor inhoud en die juiste oordrag daarvan. 'n Uitstekende kennis van beide die brontaal (die taal waaruit daar getolk word), sowel as die doeltaal (die taal waarna daar getolk word) is dus 'n vereiste. Met ander woorde, die boodskap moet uit die brontaal na die doeltaal "vertaal" word en dit moet korrek, in goeie taal en met die presiese behoud van die spreker se intensie oorgedra word. Die tweede gedeelte van die HAT se definisie sluit besonder goed hierby aan: 'n tolk is "'n persoon wat uitspreek wat ander op die hart het" (HAT 1994).

Terwyl *vertaling* 'n nougesette aktiwiteit is, waar genoeg tyd beskikbaar is om 'n perfekte teks te lewer, moet *tolke* in baie beperkte tyd 'n "vertaling" lewer. *Vertaling* is geskrewe, terwyl *tolking* 'n verbale aktiwiteit is. Du Plessis (1995:1).

Humphrey en Alcorn (1996: 147) gee 'n meer uitgebreide definisie: 'n Tolk is naamlik iemand wat 'n brontaalboodskap analiseer, die linguistiese en paralinguistiese elemente van die boodskap in ag neem, 'n kulturele en linguistiese oordrag doen en die boodskap in die doeltaal weergee. Verder is 'n tolk 'n persoon wat hierdie sake uitvoer terwyl hy/sy hom-/haarself op 'n professionele en etiese wyse gedra.

Ten opsigte van Gebaretaalvolking, word daar naas *Gebaretaaltolke* ook *lipspreektolke* onderskei. 'n Lipspreektolk is iemand wat luister na 'n boodskap in 'n gesproke taal en wat dan die boodskap op so 'n wyse herfraseer (hoofsaaklik sonder klank) dat die boodskap in 'n lipleesvorm aan 'n dowe kliënt, wat spraak en liplees as primêre kommunikasievorme gebruik, weergegee word (Humphrey & Alcorn 1996:147).

Verskillende *soorte* tolking word onderskei, naamlik:

- (i) Konferensietolking
- (ii) Geregstolking
- (iii) Skakeltolking

Verder word twee *wyses* waarop tolking gelewer word onderskei, naamlik:

- (i) Konsekutiewe tolking
- (ii) Simultane tolking

1.4.7 World Federation of the Deaf (WFD)

Die WFD is 'n internasionale bedingingsorganisasie vir Doves met sy eie verkose liggaam wat 'n federasie van meer as 80 nasionale organisasies vir Doves verteenwoordig. Elk van hierdie nasionale organisasies werk en beding binne hul eie nasionale regerings, terwyl die WFD met die Verenigde Nasies en sy internasionale agentskappe, soos byvoorbeeld die United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO) en die World Health Organization (WHO) werk (WFD 1993: 5). Die WFD is in 1951 gestig en Suid-Afrika se

organisasie vir Dowes, naamlik DEAFSA, is vanaf 1995 ook 'n lid van hierdie federasie.

1.5 Hoofstukindeling

Hierdie studie sal voorts soos volg, volgens verskillende hoofstukke, ingedeel word:

Hoofstuk 2: Historiese perspektief

Hoofstuk 3: Die belang van Gebaretaaltolkopleiding.

Hoofstuk 4: Gebaretaaltolkopleiding: 'n Bespreking van Suid-Afrikaanse opleiding en 'n vergelyking met opleiding in ander lande.

Hoofstuk 5: Omvattende Gebaretaaltolkopleiding in Suid-Afrika: 'n Moontlike model en aanbevelings.

HOOFSTUK 2

HISTORIESE PERSPEKTIEF

2.1 Inleiding

In Hoofstuk 1 is daar 'n uiteensetting gegee van die stand van sake ten opsigte van Gebaretaaltolking in Suid-Afrika en die volgende aspekte het duidelik geblyk uit hierdie bespreking:

- (i) Gebaretaaltolking word onderneem deur enigeen wat Gebaretaal tot 'n mate kan praat. Sodanige tolke is dikwels verwant aan 'n dowe persoon of persone (bv. CODA's), of is op 'n ander wyse (dikwels in 'n hulpgewende hoedanigheid) daaglik by Doves betrokke (bv. onderwysers en maatskaplike werkers).
- (ii) Omvattende Gebaretaaltolkopleiding (veral tersiêr) bestaan nie in Suid-Afrika nie.
- (iii) Gebaretaaltoldienste is dikwels van 'n minderwaardige gehalte, maar aangesien daar nie veel beskikbare tolke is nie, bestaan daar nie juis 'n alternatief nie.

'n Agterstand of leemte ontstaan nie oornag nie en ten einde ten beste te verstaan waarom daar tans sulke dringende behoeftes ten opsigte van Gebaretaaltolking bestaan, is dit nodig om die hele aangeleentheid, sowel as Gebaretaal self, in 'n historiese perspektief te plaas en sodoende te bepaal wat aanleiding gegee het tot die huidige situasie.

2.2 Gebaretaal: 'n Historiese Perspektief

Alhoewel dit uiteraard gaan oor Suid-Afrika en dus die geskiedenis van Gebaretaal in Suid-Afrika, is dit tog van belang om die Suid-Afrikaanse geskiedenis binne 'n wêreldkonteks te plaas, aangesien die belangrikste taalbeplanningsinisiatiewe ten opsigte van Gebaretaal op internasionale vlak geneem is, waarna dit deurgesypel het na verskillende lande. Daar moet egter onmiddellik gesê word dat, alhoewel die beleid ten opsigte van Gebaretaal in vele lande op "wêreldbesluite" en -rigtings geskoei was, dit nie beteken dat gebaretaal universeel is en in alle lande op dieselfde wyse met behulp van dieselfde leksikale items gepraat word nie.

Daar bestaan wel 'n sisteem van "Internasionale Gebare" as kommunikasie-medium wat spontaan ontwikkel het uit situasies waarin Doves, wie se gebaretale nie onderling verstaanbaar is nie, op internasionale vlak kontak met mekaar gehad het. Dit word moontlik gemaak deur middel van bepaalde grammatikale kenmerke wat algemeen in verskeie nasionale gebaretale aangetref word.

Internasionale Gebaretaal is egter nie bedoel om die doelwitte van 'n natuurlike taal na te streef nie en beskik ook nie oor 'n primêre taalgemeenskap nie (WFD 1993:6).

Anders as wat dikwels geglo word, is Gebaretaal dus nie universeel nie, maar verskil dit van land tot land en soms selfs van streek tot streek.

Die genoemde taalbeplanningbesluite wat wêreldwyd ten opsigte van Gebaretaal geneem en uitgevoer is, was hoofsaaklik opvoedkundig van aard. Veral *twee* opvoedkundige denkrigtings met betrekking tot die onderwys en opleiding van Doves is van belang, naamlik *Oralisme* en *Handgekodeerde Gebaretaal* ("Manual Codes").

Beide hierdie stelsels het geen werklike sukses gehad ten opsigte van die doel waarvoor hulle ingestel is nie. Oralisme wat in 1880 by geleentheid van die Milaan-kongres in Italië verklaar is as die enigste stelsel wat in die onderwys en opleiding van Dowes gebruik moet word, was slegs in enkele gevalle suksesvol. Slegs indien 'n persoon hardhorend was en gehoorreste oorgehad het, of later, na die aanleer van 'n gesproke taal, doof geword het, kon hy/sy baatvind by oralisme.

Handgekodeerde Gebaretaal (stelsels wat ontwikkel is ten einde die aanleer van 'n gesproke taal soos Engels deur Dowes te vergemaklik) is, soos reeds genoem, deur Dowes as onnatuurlik, verwarrend en frustrerend ervaar (Penn & Reagan 1990:93). Hierdie stelsels wat kunsmatig geskep is en dus nie 'n taal op sigself is nie, is en word deur meeste volwasse Dowes verwerp.

Die bevordering van oralisme en handgekodeerde Gebaretaal word deur Lane en Battison beskryf as sistematiese pogings om Gebaretaal, die natuurlike taal van 'n taalminderheidsgroep (die Dowes), te onderdruk en selfs te versmoor. Handgekodeerde Gebaretaal word beskou as 'n vorm van dialekvorming waardeur die natuurlike taal afgeskaal word tot 'n sub-vorm van die standaard, terwyl oralisme beskou word as versmoring van die natuurlike taal deur die direkte vervanging daarvan (Lane & Battison 1978:57).

Ondanks die feit dat dowe leerlinge wat op skool of elders deur hierdie stelsels beweeg het, nie juis gevorder het nie en dikwels probleme ervaar het met die aanleer van basiese geletterdheid, en ondanks die feit dat dowe kinders wat oor 'n gevestigde eerste taal (Gebaretaal) beskik (gewoonlik dowe kinders van dowe ouers) 'n taal soos Engels veel makliker aanleer (Aarons 1996:289 en Lane & Battison 1978:77), is daar tog volhard met die afdwing van oralisme en handgekodeerde

gebaretaal en word hierdie stelsels selfs tans nog aangetref in sommige skole vir Doves oor die wêreld heen.

Ook in Suid-Afrika het albei stelsels in die onderwys van Doves neerslag gevind. Alhoewel daar baie min opgeteken is in hierdie verband, kan die belangrikste mylpale in die Onderwys en Opleiding van Doves in Suid-Afrika soos volg opgesom word:

Gebaretaal is sedert 1863 deur Ierse nonne gebruik in die onderwys van Doves in Kaapstad. In 1877 word 'n skool vir Doves deur Dominikaanse nonne in King William's Town gestig. Die benadering hier was streng oraal. In 1881 word die De La Bat Skool in Worcester gestig. Gedurende 1920 word oralisme, wat in daardie stadium steeds wêreldwyd aangehang is, formeel in skole vir Doves aanvaar. In 1934 open die St. Vincent's School for the Deaf in Johannesburg en in 1941 word die eerste skool vir Swart Doves gestig; die Paget Gorman Kodestelsel (handgekodeerde gebarestelsel) word in laasgenoemde skool aanvaar.

In 1980 word *Talking to the Deaf/Praat met die Doves* (met Nieder-Heitmann as outeur) in samewerking met die destydse Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves gepubliseer. Hierdie publikasie is vervolgens deur die voormalige Departement van Onderwys en Opleiding se skole (skole vir Swart Doves) aanvaar. Spoedig word hierdie publikasie gereken as die "bybel" van hierdie skole waarvolgens sekere gebare as standaard Suid-Afrikaanse gebare weergegee word. Die handgekodeerde gebarestelsel wat in die skole gebruik is, se leksikale items (gebare) is op die gebare wat in *Praat met die Doves* aangeteken is, geskoei. Gebare word dan ook dikwels as "verkeerd" afgemaak indien 'n Dowe se gebaar vir 'n saak van die voorgeskrewe gebaar verskil. *Praat met die Doves* stel dit egter steeds voorop dat dit "hoogs onwenslik is om slegs gebare in kommunikasie te gebruik. Dit moet deurgaans as

komponent in gekombineerde kommunikasie gebruik word." (Nieder-Heitmann 1980:3)

Hierdie publikasie word egter deur die meeste Doves verwerp. Die gebare wat daarin vervat is, is volgens die outeur verteenwoordigend van Suid-Afrikaanse Gebaretaal, maar in der waarheid verskil dit grootliks van die werklike natuurlike gebare wat Doves gebruik (Penn & Reagan 1990:96 en Penn, Lewis & Greenstein: 1984).

Terwyl leerlinge van die skole vir Swart Doves gebare kon gebruik, alhoewel in handgekodeerde vorm, het oralisme hoogty gevier in Wit skole en skole vir Kleurling en Indiër Doves. Alle vorme van Gebaretaal is in hierdie skole verbied. Hierdie saak is van veel belang vir die situasie wat tans in Suid-Afrika met betrekking tot Gebaretaal en Gebaretaaltolking heers. Die apartheidsbeleid het dus ook hier skade berokken, aangesien afsonderlike onderwysdepartemente ook met betrekking tot onderwys aan Doves vir verskillende bevolkingsgroepe verskillende beleidsrigtings gehad het. Boonop het die apartheidsbeleid verder Doves van verskillende bevolkingsgroepe sosiaal en geografies van mekaar vervreem (Penn 1994:601). In plaas van 'n sterk verenigde Dowe gemeenskap (soos in die VSA) wat kon beding vir taalregte en so meer, was die gevolg letterlik afsonderlike Dowe gemeenskappe wat hoofsaaklik rondom verskillende skole vir Doves ontstaan het. Elf tot twaalf dialekte of variasies van Suid-Afrikaanse Gebaretaal kan tans onderskei word (Crawhall: 1995: 7), alhoewel daar ten opsigte hiervan in geleerde kringe verskil word en hierdie variasies soms aan *registervariasies* toegeskryf word.

Hoe dit ook al sy, variasies in Suid-Afrikaanse Gebaretaal bemoeilik Doof-Horende kommunikasie, maar nie juis Doof-Doof of Doof-Horende kommunikasie waarbinne die horende persoon natuurlike Gebaretaal magtig is nie (bv. CODA's). Hierdie

maklike onderlinge verstaanbaarheid kom bes moontlik voor as gevolg van die feit dat die onderliggende sintaksis en grammatikale struktuur van die gebare van Suid-Afrikaanse Gebaretaalvariante homogeen is (Penn & Reagan 1995:98, Penn 1994:609 en Ogilvy, Foreman, Penn & Reagan 1994:122).

Probleme ten opsigte van Gebaretaaltolking kan egter in hierdie verband ontstaan. Indien 'n Gebaretaaltolk oor beperkte Gebaretaalvaardighede beskik, en hy/sy vir 'n Dowe moet tolk wat 'n ander variasie van Suid-Afrikaanse Gebaretaal gebruik, kan kommunikasieprobleme die gevolg wees.

Hierdie vorming van oënskynlik afsonderlike dowe gemeenskappe wat as gevolg van die verskillende en afsonderlike sosiale en opvoedkundige beleidsrigtings in die hand gewerk is, is tans haas iets van die verlede. Die dowe gemeenskap word toenemend bewus van en meer effektief in die bevestiging van hul regte as 'n onafhanklike kultuur.

Hierdie beweging kan as die Dowe gemeenskap se herlewing beskou word. Dit is inderdaad dan ook 'n wêreldwye tendens. In Suid-Afrika het hierdie bewustheid drie belangrike, sigbare gevolge gehad: Eerstens is daar vir die eerste keer 'n dowe voorsitter vir die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Doves (nou DEAFSA) gekies. Tweedens is die Taalklousule van die 1996-Grondwet van Suid-Afrika 'n belangrike ontwikkeling. Hierin word Gebaretaal by implikasie erken as 'n afsonderlike taal, wat onder die vleuels van die Pan Suid-Afrikaanse Taalraad (PANSAT) bevorder moet word en die geleentheid gebied moet word om te ontwikkel. Derdens word daar in die uiteindelige verslag van die Language Task Group (LANGTAG) aan Gebaretaal en die probleme wat veral ten opsigte van taaldienste ervaar word, aandag gegee.

Aangesien die laaste twee ontwikkelings van soveel belang is vir Gebaretaal en die status daarvan, sal die implikasies daarvan kortliks bespreek word.

2.2.1 Die Grondwet

Subartikel 5 (a) van die Taalklousule (Artikel 6) van die Grondwet van Suid-Afrika lui soos volg:

"(5) 'n Pan-Suid-Afrikaanse Taalraad deur nasionale wetgewing ingestel, moet -

(a) die ontwikkeling en gebruik bevorder en omstandighede skep vir die ontwikkeling en gebruik van -

- (i) alle amptelike tale;
- (ii) die Khoi-, Nama- en Santale; en
- (iii) gebaretaal;..."

(Grondwetgewende Vergadering: 1996: 4-5)

Suid-Afrikaanse Gebaretaal is dus nie as een van die amptelike tale van Suid-Afrika gereken nie (die uiteindelijke ideaal van DEAFSA en meeste Dowes (Crawhall: 1995: 6), maar dit word ten minste erken as 'n taal van 'n afsonderlike taalgroep wat die geleentheid moet kry om te ontwikkel.

Die vordering vanaf die dae waarin Engelbrecht (voormalige voorsitter) van die Suid-Afrikaanse Nasionale Raad vir Dowes Gebaretaal as "ongesistematiseerd" beskou het en as 'n stelsel wat dikwels "tot verwarring" lei (Nieder-Heitmann 1994:5), is duidelik baie groot.

Die belangrikste implikasie van die taalklausule vir Gebaretaal is juis die feit dat dit as taal erken word. Selfs vandag bestaan daar nog heelwat onbegrip ten opsigte van Doofheid en veral Gebaretaal, wat dikwels beskou word as 'n wilde beduiery. Meermale is en word Doves ook as "dom" beskou as gevolg van die feit dat hulle nie soos horendes deur middel van spraak kan kommunikeer nie. Deurdat Gebaretaal in die Grondwet as taal erken word, en dan spesifiek naas ander tale waarteen daar vroeër gediskrimineer is, naamlik die amptelike tale (waarvan die 9 Afrikatale as 't ware nou vir die eerste keer die geleentheid gebied word om te ontwikkel) sowel as die Khoi-, Nama- en Santale, verkry dit nuwe status, naamlik die van 'n agtergeblewe taal wat, soos die ander Suid-Afrikaanse tale, die geleentheid moet kry om te ontwikkel. Dit is nou net soveel makliker vir Doves om hul taal te bevorder.

DEAFSA is dan ook besig met 'n bewuste bevordering van Gebaretaal in Suid-Afrika en by uitstek deur die persoon van mnr. Philemon Akach (Gebaretaalkenner uit Kenia, maar ook internasionale tolk) wat aangestel is as DEAFSA se Direkteur van Gebaretaal- en Gebaretaaltolkontwikkeling.

2.2.2 Die LANGTAG-verslag

Op 9 November 1995, stel dr. B.S. Ngubane, Minister van Kuns, Kultuur, Wetenskap en Tegnologie die Language Plan Task Group (LANGTAG) aan wat hom moet adviseer rakende 'n Nasionale Taalplan vir Suid-Afrika. Hierdie verslag, waarin die behoeftes en prioriteite met betrekking tot die verwesenliking van die beginsels soos uiteengesit in die Grondwet van Suid-Afrika en dan spesifiek die implementering van daardie beginsels beskryf word, is dan aan die einde van Julie 1996 aan die minister beskikbaar gestel. 'n Makro-raamwerk is geskets waarbinne

die opstel van 'n nasionale taalplan gekonseptualiseer kan word en uiteindelik tot uitvoer gebring kan word (LANGTAG 1996 (b):11).

Hierdie saak is van groot belang vir die dowe gemeenskap van Suid-Afrika. Gebaretaal is in minstens 2 van die aangewese taakgroepe spesifiek bespreek en die behoeftes ten opsigte daarvan is vervat in die uiteindelijke voorleggings aan die Minister.

In Hoofstuk 7, wat gewy is aan Erfenistale, Gebaretale en Aanvullende Kommunikasievaardighede, word die volgende doelwitte ten opsigte van hierdie tale (en dus ook Gebaretaal) gestel:

- die kweek van respek vir Erfenistale en spesiale taalstelsels;
- die aanmoediging van gebruik van hierdie tale in gepaste omstandighede; en
- bevordering van die ontwikkeling van hierdie tale. (LANGTAG: 1996 (b): 33)

Hierdie hoofstuk *pleit* dan ook vir die spoedige ontwikkeling van infrastruktuur, wat spesifiek *tolkdienste* insluit, waardeur die toekoms van hierdie tale (en ook die gebruikers daarvan) verseker word: "A plea is made for the rapid development of the necessary infrastructure, including interpreter services that will ensure ~~the future~~ of these languages..." (LANGTAG 1996 (b):33).

Ook in Hoofstuk 8, wat handel oor gelyke en wydverspreide taaldienste, word 'n lys probleme geïdentifiseer wat ook op Gebaretaal en spesifiek Gebaretaaltolking (as

taaldiens aan Dowes) van toepassing is. Ek noem enkeles:

- (1) Die gaping wat daar bestaan tussen behoeftes en die kapasiteit om in hierdie behoeftes te voorsien.
- (3) Die tekort aan vaardighede en hulpbronne.
- (4) Ontoereikende infrastruktuur en die lae status van taalwerkers.
- (8) Die wisselvallige en ontoereikende verbintenis tot 'n volgehoue beleid van meertaligheid in die media, en dan spesifiek in die elektroniese media (LANGTAG 1996 (a): 193-197).

In die subkomitee se aanbevelings en implementeringsvoorstelle word die volgende sake genoem wat spesifiek van belang is:

- (2) 'n Taalbewustheidsveldtog moet geloods word ter wille van meertaligheid en taalgelykheid.
- (3) Die skepping van 'n infrastruktuur vir die ontwikkeling van taaldienste.
- (4) Die bymekaarvoeg van hulpbronne en die koördinerings- en akkreditasiefasiliteite.
- (6) Behoeftes-gebaseerde, toepaslike en basiese taaldienste moet voorsien word.

En dan, baie belangrik:

- (7) Die erkenning, ontwikkeling en standaardisering van Gebaretaal, sowel as *voorsiening van dienste* in hierdie verband (LANGTAG 1996 (a): 37).

So prominent was die kwessie van Gebaretaal, dat daar tydens die hele finale konferensie in Gebaretaal aan Dowe afgevaardigdes getolk is. Soos natuurlik te verstane is, is hierdie verslae van subkomitees en die finale verslag deur LANGTAG deur DEAFSA as 'n uiters groot deurbraak en die aanvang van 'n nuwe era in die erkenning van die Dowe se taal en kultuur beskou (Penn & Reagan: 1997: 2). Ongeveer terselfdertyd is Gebaretaal by die genoemde taalklousule van die Grondwet ingesluit.

2.3 Samevatting

- Twee belangrike taalbeplanningsbesluite wat die ontwikkeling en status van Gebaretaal internasionaal en ook in Suid-Afrika ten nouste beïnvloed het, is die ontwikkeling en gebruik van twee onderwysverwante stelsels, naamlik *oralisme* en *handgekodeerde Gebaretaal* ("Manual Codes").
- Deur *oralisme* word Dowe verbied om enigsins Gebaretaal in klassituasies te gebruik. Dowe word gedwing om slegs te praat en te leer liplees.
- *Handgekodeerde Gebaretaal* is 'n stelsel waarvolgens 'n geskrewe taal woord vir woord in gebare weergegee word.

- Beide hierdie stelsels was nie juis suksesvol in die onderrig van dowe leerlinge nie.
- In Suid-Afrikaanse skole is *oralisme* in skole vir Wit, Indiër en Kleurling Doves toegepas, terwyl die Paget-Gorman *handgekodeerde gebarestelsel* in skole vir Swart Doves aan die orde was.
- Hierdie verskillende beleidsrigtings en die *apartheidsbeleid* het veroorsaak dat losstaande Dowe gemeenskappe ontstaan het, sowel as verskillende Gebaretaaldialekte.
- Hierdie skeiding is egter nou grootliks iets van die verlede en die "herlewing" van die Doves, hulle kultuur en taal in Suid-Afrika, word deur die volgende drie sake geïllustreer:
  - (i) Die verkiesing van 'n Dowe voorsitter vir DEAFSA.
  - (ii) Erkenning as taal in die 1996 Grondwet van Suid-Afrika.
  - (iii) Die LANGTAG-verslag waarin heelwat aandag aan Gebaretaal en die stand van sake ten opsigte van taaldienste gegee word.

Erkenning van 'n taal is egter bloot die begin. Daar lê nog heelwat werk voor voordat die samelewing en alles wat dit bied, vir Doves toeganklik sal wees. Daarom is die bepleiting van taaldienste (insluitend Gebaretaaltolkdienste) deur LANGTAG van soveel belang.

Daar sal voorts kortliks gekyk word na waarom kennis van die tolkproses en Gebaretaaltolkopleiding dan soveel klem verdien. Sal groter toeganklikheid van die samelewing vir Dowes nie bloot as 'n natuurlike proses voortvloei uit bogenoemde erkenning van Gebaretaal nie?

HOOFSTUK 3

DIE BELANG VAN GEBARETAALTOLKOPLEIDING

3.1 Inleiding

Vir vele jare in Suid-Afrika en elders in die wêreld is die mening gehuldig en word dit inderwaarheid dikwels steeds gehuldig dat, indien 'n persoon twee tale magtig is, hy/sy noodwendig uit die een taal na die ander sal kan tolk indien die situasie dit sou vereis. Tolking as professionele taak het eers gedurende die sestigerjare regtig beslag begin kry en in vele lande (ook Suid-Afrika) bestaan daar nog heelwat onbegrip ten opsigte van die tolkproses; hoe dit in mekaar steek, die kompleksiteit daarvan en die belang van opleiding daarin.

Hierdie hoofstuk sal daarom poog om agtergrond te verskaf rakende die teorie van tolking, die soorte tolking wat aangetref word en die wyses waarop sodanige tolking plaasvind. Daar sal ook gekyk word na die profiel van 'n tolk en dan ook spesifiek 'n Gebaretaaltolk ten einde aan te dui oor watter eienskappe 'n gesproke taal en Gebaretaaltolk behoort te beskik. Daar sal ook aandag gegee word aan probleme wat tans ten opsigte van die tolksituasie oor die algemeen in Suid-Afrika ervaar word. Verder sal daar besin word oor waarom tolkopleiding juis van soveel belang is. Aangesien daar reeds in die Verklarende Woordelys (Hoofstuk 1) aandag gegee is aan 'n breedvoerige definisie van tolking, sal so 'n definisie nie op hierdie stadium herhaal word nie.

3.2 Soorte tolking en wyses waarop tolking plaasvind

Die drie belangrikste tolkgenres is konferensietolking, geregstolking en skakeltolking. Gentile, Ozolins en Vasilakakos (1996:18) maak gebruik van sekere kriteria om verskille tussen die soorte toling duidelik te illustreer. Vyf kriteria word onderskei, naamlik:

- Die fisiese nabyheid van die tolk en die kliënt.
- 'n Inligtingsgaping wat tussen die kliënte bestaan.
- 'n Moontlike verskil in status tussen die kliënte.
- Die belang van tolking in beide taalrigtings.

- Die tolk werk alleen en nie as deel van 'n span nie.

Du Plessis en Lotriet (1997:10) verskaf die volgende tabel wat verder lig werp op hoedat die genoemde kriteria van toepassing is op die verskillende soorte tolking:

SOORT TOLKING			
KRITERIA	KONFERENSIE	GEREGS	SKAKEL
Nabyheid	-	-	+
Inligtingsgaping	-	+	+
Status	-	+	+
Beide taalrigtings	-	+	+
Tolk werk alleen	-	+	+

Uit hierdie voorstelling is dit duidelik dat veral konferensie- en skakeltolking baie van mekaar ten opsigte van al die kriteria verskil. Geregstolking aan die ander kant lê tussen hierdie twee soorte tolking en bevat elemente van albei.

Die aard van die drie verskillende soorte tolking sal voorts in meer besonderhede uiteengesit word.

Konferensietolking vind hoofsaaklik in redelik formele omstandighede plaas, soos byvoorbeeld tolking in 'n Wetgewer, by 'n simposium of konferensie en so meer. Konferensietolking is dus verwant aan tolkeleenthede waar daar nie 'n groot mate van nabyheid tussen die tolk en die kliënt bestaan nie. Tydens sodanige tolksituasies bestaan daar ook nie 'n groot inligtingsgaping nie en status speel nie 'n rol nie.

Dit is die soort tolking wat by groter, formele vergaderings plaasvind wanneer daar min interaksie tussen die tolk en die gehoor voorkom (Du Plessis & Lotriet 1997:10). Ten opsigte van Gebaretaalolking kan tolking in opleidingsituasies (byvoorbeeld aan 'n dowe student in 'n universiteitlesinglokaal) ook as konferensietolking beskou word.

Die konferensietolk moet die tale waarin hy/sy werk baie goed ken. Konferensietolke moet in staat wees om byvoorbeeld politieke toesprake te tolk, sowel as tegniese referate rakende 'n verskeidenheid sake, soos byvoorbeeld Landbou, verskillende Natuurwetenskappe, filosofiese argumente, ekonomie en so meer. Dit beteken dat die konferensietolk oor 'n baie wye algemene kennis moet beskik, sowel as oor gespesialiseerde kennis op sekere terreine (Du Plessis & Lotriet 1997: 10).

Die term *skakeltolking* word deesdae in Suid-Afrika meer geredelik gebruik as die term *gemeenskapstolking* wat voorheen in gebruik was. Volgens Erasmus (1997: 4) is dit hoofsaaklik so as gevolg van die "gevaar (wat) bestaan dat die 'community' onbewustelik bejeën word as die 'ander'; die 'probleem'-groep wat 'ons' hulp nodig het..." Sy voeg by dat die term *skakeltolking* tans verkieslik deur die Taalfasiliteringsprogram gebruik word. *Skakeltolking* is dus die generiese term wat "inklusief verwys na daardie tipes tolking wat in dialoogvorm plaasvind tussen twee of meer gespreksgenote wat nie mekaar se tale verstaan nie en dus die tussenkoms van 'n tolk nodig het om (in beide rigtings) met mekaar te kan kommunikeer" (Erasmus 1997:4).

Skakeltolking verskil grootliks van konferensietolking ten opsigte van die vyf kriteria wat hierbo genoem is. Die tolk is meer betrokke by die tolksituasie as wat die geval is met konferensietolking waar daar van die tolk verwag word om 'n professionele afstand te hou. Die skakeltolk vervul as't ware die rol van bemiddelaar ("advocacy" rol), soos byvoorbeeld in 'n dokter/pasiënt konteks.

Skakeltolking verwys dus na verskeie soorte tolking wat in die volgende breë kategorieë opgedeel kan word: Gemeenskapstolk, Staatsdienstolk, Gesondheidstolk, Saketolk en Interkulturele bemiddelaar (Erasmus 1997:5).

Geregstolking lê tussen konferensie- en skakeltolking. Dit toon ooreenkomste met konferensietolking ten opsigte van nabyheid, maar is egter verwant aan skakeltolking. Geregstolking vind hoofsaaklik binne geregshowe plaas. Aangesien die regstelsel so 'n belangrike rol speel in hierdie soort tolking, moet die geregstolk oor 'n uitstekende kennis van die regsterrein en hofverrigtinge beskik. Geregstolke werk ook soms buite die hofsaal. 'n Goeie voorbeeld is die Waarheids- en Versoeningskommissie-verhore wat tans in Suid-Afrika plaasvind - daarom *geregstolking* in plaas van *hoftolking* (Du Plessis & Lotriet 1997:11).

Tolking vind hoofsaaklik op een van twee wyses plaas; *konsekutief* of *simultaan*. Ons praat van konsekutiewe tolking wanneer tolking plaasvind nadat die spreker vir 'n periode reeds gepraat het. Die spreker bly dan stil terwyl die tolk die getolkte weergawe van wat die spreker pas gesê het lewer, waarna die spreker weer voortgaan en die hele proses herhaal word. Konsekutiewe tolking kan frase vir frase of betekenisvolle eenheid vir betekenisvolle eenheid (bv. 'n sin of standpunt) of volgens 3-7 minute intervalle hanteer word. 'n Kenmerk van sulke lang konsekutiewe tolking is die feit dat die tolk notas neem wat hom/haar ondersteun in die akkurate lewering van die getolkte weergawe.

Simultane tolking vind plaas indien die tolk byna gelyktydig met die spreker se boodskap tolk. Die tolk luister dus na die res van die spreker se boodskap terwyl hy dit tolk wat reeds gesê is. In gesproke taal tolking vind simultane tolking normaalweg plaas vanuit 'n tolkkabine met behulp van tegniese tolktoerusting. (Du Plessis: 1995: 4)

In Suid-Afrika vind simultane tolking gewoonlik by konferensiegeleenthede plaas, terwyl konsekutiewe tolking meestal by geregs- en skakeltolking aan die orde is.

Gebaretaaltolking vind meestal simultaan plaas, aangesien simultane Gebaretaaltolking nie vanuit 'n tolkkabine met behulp van duur toerusting geskied nie. Klank vorm nie deel van Gebaretaal nie en daarom kan 'n tolk met gemak op hoorafstand van 'n spreker staan en simultaan tolk sonder om die spreker te "steur". Gebaretaaltolking vind egter ook soms konsekutief plaas.

Met betrekking tot die tale waarin die tolk werk, word eerstens die begrippe *aktiewe* taal of *passiewe* taal onderskei. 'n Aktiewe taal is die taal waarin die tolk tolk en dit is dan gewoonlik ook die tolk se moedertaal of eerste taal. Dit word ook die tolk se A-taal genoem. 'n Passiewe taal is die taal wat 'n tolk besonder goed ken en waaruit die tolk tolk. Dit word die tolk se B- of C-taal genoem, afhangende van die graad waartoe die tolk hierdie taal of tale onder die knie het. In Suid-Afrika is dit des te meer belangrik dat 'n tolk ook sy/haar B- of C-tale uitsonderlik goed kan gebruik, aangesien dit dikwels gebeur dat die tolk homself/haarself in situasies bevind waarin die doeltaal 'n B- of C-taal is.

3.3 Profiel van 'n tolk

Volgens die AIIC (International Association of Conference Interpreters) (TFP 1997 (a):19), moet 'n tolk oor die volgende eienskappe beskik:

Kennis

Dit beteken dat die tolk oor

- 'n volledige beheersing van die doeltaal,
- 'n in-diepte kennis van die brontaal, en
- 'n goeie algemene kennis en begrip van sake wat in die wêreld gebeur, moet beskik.

Aanleg

Die tolk moet oor die volgende aanlegte beskik:

- 'n Aanleg om die noodsaaklike betekenis van dit wat gesê word te begryp en te analiseer,
- 'n vinnige reaksietempo en 'n aanleg om by veranderende situasies en onderwerpe aan te pas,
- bo-gemiddelde konsentrasie,
- uitstekende geheue,
- 'n aanleg om inligting met vertroue oor te dra en 'n goeie stem,
- intellektuele nuuskierigheid, en
- takt.

Alhoewel hierdie profiel veral van toepassing is op konferensietolking kan dit basies ook van toepassing gemaak word op die ander tolkgenres.

Normaalweg word voornemende tolke op grond van so 'n profiel getoets voor toelating tot 'n tolkopleidingskursus ten einde te verseker dat die persoon wel daarin sal slaag om 'n suksesvolle tolk te word.

Ten opsigte van Gebaretaaltolking onderskei Humphrey en Alcorn (1996: 135-149) 'n profiel van 'n Gebaretaaltolk. Alhoewel die eienskappe soos onderskei deur AIIC (byvoorbeeld uitstekende geheue, kennis van tale waarin daar gewerk word en so meer) natuurlik ook ten opsigte van Gebaretaaltolking van belang is, word spesifieke eienskappe onderskei wat eie is aan Gebaretaaltolking. Die profiel lyk soos volg:

- Fisiese, verstandelike en emosionele stamina en stabiliteit om die taak te verrig. Alhoewel gesproke taal tolke ook oor fisiese stamina moet beskik ten einde by te bly, is dit van veel meer belang in die geval van Gebaretaaltolke. Die tolk moet in staat wees om die gebare, gesigsuitdrukkings en algemene "lyftaal" wat betrokke is by Gebaretaal met oorgawe te vorm. 'n Persoon wat byvoorbeeld permanent 'n rugstut dra sal wel 'n gesproke taal tolk kan wees, terwyl hy/sy probleme sal ondervind met Gebaretaaltolking vanweë die fisiese vereistes daarvan. Ook gesigsuitdrukkings is van die allergrootste belang. Persone wat skaam is of redelik apaties sal soms probleme ervaar ten opsigte hiervan.
- Geen fisiese kenmerke en gewoontes wat die aandag van die luisteraars kan aftrek nie. Alhoewel hierdie aspek ook van belang is met betrekking tot gesproke taal konsektiewe tolking, is dit van veel meer belang by Gebaretaaltolking, aangesien Gebaretaal inherent visueel is.
- Professionele en persoonlike integriteit. Dit is dikwels baie belangrik, veral ten opsigte van CODA's wat meermale 'n persoonlike verhouding of verwantskap met die dowe persoon het. Die navolging van 'n etiese kode is dus hier van groot belang.
- Tweetalige kennis (Gebaretaal en 'n gesproke taal of tale). Heelwat verskille tussen Gebaretaal en byvoorbeeld Engels bestaan, soos byvoorbeeld verskillende modaliteite wat gebruik word (gesproke - ouditief/vokaal en gebare - visueel/ruimtelik); verskillende woordordes of grammatikale strukture; tydaanduidings wat verskil (Heel aan die begin van 'n uiting, reeds voordat 'n woord gesê word, dui Gebaretaal aan watter tyd ter sprake is,

terwyl woorduitgange dit in byvoorbeeld Engels aandui: "walking, walked, walks".); verskillende wyses waarop erkenning en ontkenning hanteer word en so meer. Die Gebaretaaltolk moet baie goed kennis dra van hierdie verskille aangesien dit die akkurate tolking van die boodskap ten nouste beïnvloed.

- Algemene kulturele en interpersoonlike kennis/vaardighede en kennis/vaardighede ten opsigte van spesifieke kulturele aspekte wat binne die tolksituasie probleme of verwarring kan veroorsaak. Die tolk moet kennis dra van die kultuur van die dowe persoon, sowel as die horende persoon wat in die kommunikasie betrokke is. Hy/sy moet ook in staat wees om moontlike kultuurverwante gapings wat kan ontstaan te oorbrug.
- Die tolk moet sy/haar beperkinge ken en bewus wees van aspekte in sy/haar optrede waaraan daar nog gewerk moet word. Die tolk moet voortdurend homself/haarself evalueer ten einde vaardighede te verbeter.

3.4 Die belang van tolkopleiding

We have access to the TV, when there are Sign language interpreters or sub-titles. But when it comes to the courts, the lawyer's office, the doctor or mass meetings, we stay at home because we don't understand what is happening. Through Sign Language (and interpreting) we can have access to everything." (Wilma Newhoudt - Dowe maatskaplike werkster) (Crawhall: 1995: 6).

Die LANGTAG-verslag het onder andere die volgende onrusbarende feite oor Gebaretaaltolking in noodsaaklike domeine geopenbaar:

Howe: Beperkte tolkdienste beskikbaar, alhoewel ernstige tekortkominge aangeteken is.

Hospitale: *Geen* voorsiening vir Gebaretaaldienste nie. (LANGTAG 1996 (b): 202)

Hieruit en uit die vroeër bespreking van die stand van sake met betrekking tot Gebaretaaltolking (Hoofstuk 1), is dit duidelik dat daar nie oor die noodsaaklikheid van Gebaretaaltolking te debateer is nie, maar is dit werklik nodig vir *tolkopleiding*?

Moontlik kan 'n landswye bewusmakingsveldtog, soos voorgestel deur LANGTAG, 'n groter belangstelling wek by persone wat Gebaretaal kan aanleer en as tolke kan werk. Sulke voornemende tolke se aanleg kan byvoorbeeld deur middel van 'n seleksietoets, gebaseer op die tolkprofiele hierbo, getoets word ten einde vas te stel of die tolk kan begin werk as tolk of nie. Dit is egter nie so maklik nie. Die tolkproses vind nie lukraak plaas nie. Verskeie kognitiewe prosesse is betrokke.

Deur die jare het verskeie benaderings tot die tolkproses en tolkopleiding ontstaan. Daniel Gile se inspanningsmodel ("effort" model) vereenvoudig die proses en gee ons 'n idee van wat alles tegelykertyd moet gebeur wanneer 'n tolk besig is om te tolk. Volgens hierdie model moet die totale **prosesseringskapasiteit** van die tolk verdeel word tussen luister, geheue en produksie (TFP 1997 (a):3).

Prosesseringskapasiteit verwys na die kapasiteit waaroor 'n tolk beskik en wat hy/sy moet aanwend om inligting te verwerk.

Hierdie prosesseringskapasiteit moet tussen die luister-, geheue- en produksie-aktiwiteite verdeel word. Die luisterproses is nou gekoppel aan die geheue-proses. Dit wil soms voorkom asof luister en onthou by die tolk spontaan en outomaties plaasvind. Dit is egter nie die geval nie. Luister en geheue by die tolkproses strek verder as bloot die herkenning van leksikale items, alhoewel dit opsigself 'n moeilike taak is. Daar bestaan naamlik nie noodwendig 'n een tot een verhouding tussen woorde of gebare in verskillende tale nie.

'n Tolk moet in staat wees om die onderliggende betekenis van die uiting te begryp. Verder werk die tolk dikwels in omstandighede waar gespesialiseerde taal en ingewikkelde argumente gebruik word en moet daar dus heelwat aandag en konsentrasie aan die luister- (ingesluit begrip) en onthouproses afgestaan word.

Luister en verstaan in 'n tolksituasie vind dus nie outomaties plaas nie en heelwat van die tolk se totale prosesseringskapasiteit moet daaraan afgestaan word.

Die grootste gedeelte van die prosesseringskapasiteit behoort aan produksie bestee te word (TFP 1997 (a):4). Ten einde woorde uit die langtermyngeheue te onttrek en sintaktiese keuses te maak, word heelwat kapasiteit benodig.

Dit gebeur soms dat 'n tolk daarin slaag om met aandag na die boodskap te luister, dit verstaan, maar nie in staat is om 'n aanvaarbare produksie in die doeltaal weer te gee nie.

Dit gebeur dikwels omdat te veel van die prosesseringskapasiteit gebruik is vir die luister- en geheue-proses, sodat daar nie genoeg oorbly om 'n goeie produksie te lewer nie. Tolkopleiding kan hierdie probleem, sowel as ander probleme wat uit die tolksituasie kan ontstaan, grootliks oplos. Eerstens word studente deur middel van opleiding bewus gemaak van die verskillende prosesse wat aan die werk is tydens tolking. So byvoorbeeld kan 'n student wat kennis dra van Gile se model, deur middel van oefeninge leer om sy/haar prosesseringskapasiteit ten beste te benut.

Tolksituasies is byna nooit ideaal nie, en tolke se tolkvaardighede is ook selde te alle tye perfek. Foute kan dus opduik. Opleiding bied aan studente die geleentheid om tegnieke aan te leer wat bydra tot die gladder hantering van verskillende tolkopdragte; selfs onder moeilike omstandighede. Enersyds bevorder en verbeter tolkopleiding die praktiese vaardighede van tolke en sodoende die kwaliteit tolkwerk wat gelewer word, en andersyds kan tolkopleiding grootliks bydra tot 'n nuwe bewustheid van die bron- en doeltale, 'n kennis van die tolkteorie, kennis van die "wêreld" rondom die tolk en waarin hy werk, sowel as van die rol wat die tolk in verskillende tolksituasies vervul.

Indien 'n tolk nie opleiding ontvang nie, gebeur dit dikwels dat die tolk "slegte" tolkgewoontes of -tegnieke aanleer wat hy/sy gebruik wanneer daar getolk word. Sodanige gewoontes of tegnieke word moeilik aangeleer en kan verhinder dat die tolk sy/haar potensiaal ten volle bereik. Verder gebeur dit dat tolke wat nie opleiding ontvang het nie, soms nie eties optree nie, aangesien hulle nie bewus is van die rol wat 'n tolk in verskeie tolksituasies behoort te vervul nie. So byvoorbeeld kan 'n CODA wat as tolk optree, maar wat nie tolkopleiding ontvang het nie en wat reeds sedert sy/haar kinderjare gewoond was daaraan om namens sy/haar dowe ouers sekere sake te hanteer, of byvoorbeeld 'n maatskaplike werker wat andersinds daaglik met die Dowe gemeenskap werk, maklik in hierdie strik trap. So 'n persoon kan, in plaas van om die rol van tolk te beklee, maklik optree as bedinger vir die Dowe gemeenskap.

Volle erkenning van die tolkprofessie in Suid-Afrika sal ook nie plaasvind voordat tolke nie professionele tolkopleiding ontvang nie.

Gile (1995: 3) onderskei die volgende winste van tolkopleiding, wat te make het met die verbetering van vaardighede, maar ook terselfdertyd met die professionalisering van die tolkberoep.

Hy noem veral twee belangrike funksies van opleiding: Die eerste is om aan individue wat professionele tolke wil word die geleentheid te bied om hul volle potensiaal te bereik. Tweedens kan opleiding daartoe bydra dat voornemende tolke hul vaardighede veel vinniger kan aanleer as deur ondervinding wat in die veld opgedoen word en deur selfonderrig. Verder kan opleiding ook bydra tot hoër algemene professionele standaarde deurdat keuringsprosedures tydens toelating en evaluering toegepas word.

Hoër standaarde sal natuurlik op hul beurt weer bydra tot die verhoogde status van die tolkberoep. Opleidingsprogramme kan voornemende tolke ook bekendstel aan moontlike kliënte of professionele organisasies. Opleidingsprogramme kan ook bydra tot die standaardisering van werkmodes wat weer kan lei tot 'n gevoel by professionele persone dat hul deel uitmaak van 'n georganiseerde professie en navorsing in die veld van tolking word ook deur opleiding bevorder.

Vir Gile (1995: 3) bestaan daar dus geen twyfel oor die waarde van tolkopleiding nie: "While certain 'natural' aptitudes are prerequisites to high-quality translation, it does not seem reasonable to challenge the idea that guidance into translation can be useful, be it for the purpose of developing natural talents when they are present, or for instruction in technical procedures."

Verder kan seleksietoetse met die oog op tolkopleiding ook aan voornemende tolke uitwys of hulle wel die regte persone is om tolke te word.

Die Taalfasiliteringsprogram (TFP), beskryf die situasie in Suid-Afrika met betrekking tot veral skakeltolke (gesproke taal, sowel as Gebaretaal) soos volg: In Suid-Afrika begin die siening van tolking as volwaardige professie nou eers posvat, alhoewel dit reeds vir ongeveer 3 en 'n half eeue in Suid-Afrika bestaan. Tolke het egter nooit erkenning geniet nie en hierdie taalwerkers is ook nooit opgelei vir die werk wat hulle (dikwels tussendeur ander take) moes doen nie. Verder het hulle ook dikwels geen of onvoldoende vergoeding vir hul dienste ontvang (TFP 1997 (b):1).

Lotriet (1997: 6) onderskei *totale onkunde wat heers met betrekking tot tolking*, as een van die grootste probleme wat ten opsigte van tolking in die algemeen in Suid-Afrika ervaar word. Enersyds is mense nie bewus van die feit dat hulle van tolke gebruik kan maak om kommunikasie te fasiliteer nie en andersyds bestaan die wanbegrip dat enigeen wat twee of meer tale kan praat ook kan tolk. Dit veroorsaak dat mense dikwels nie tolkopleiding as van veel belang ag nie en ook nie voel dat mens hoef te betaal vir tolkdienste wat gelewer word nie. Sodanige diensgebruikers besef ook nie wat die tolkproses behels nie en beskou tolke gevolglik ook nie as persone wat oor professionele status beskik nie.

Dit is waar ten opsigte van gesproke taal tolke en Gebaretaalolke.

Volgens die TFP is moontlik die belangrikste stap ten einde die situasie vir goed op te los, die professionalisering van die tolkberoep. Dit beteken eerstens dat tolke nie langer as tolke sal optree bloot omdat hulle die twee partye wat nie kan kommunikeer nie se tale kan praat. Hulle moet *opgelei* word as tolke. Hierdie opleiding moet die vorm aanneem van 'n erkende en geakkrediteerde kwalifikasie aan 'n tersiêre instelling. Sulke taalwerkers, nadat hulle hul kwalifikasies verwerf het, is dan geregtig op professionele erkenning.

Professionalisme is egter nie gratis nie. 'n Tolk moet homself/haarself bekwaam as tolk (deur 'n geskikte kwalifikasie te verwerf), maar moet ook daaglik gehoor gee aan 'n etiese en gedragskode vir die tolkprofessie (TFP 1997 (b):1). Ten einde dus erkende status en vergoeding te verkry, sowel as erkenning as 'n professionele persoon, is opleiding van primêre belang. Die tyd is dan ook nou besonder ryp vir tolkopleiding. Alhoewel daar slegs een instansie was (naamlik die TFP) wat ten tyde van die voorlegging van die LANGTAG-verslag omvattende tolkopleiding aangebied het, word daar vorentoe beweeg en word daar al meer 'n bewustheid aangaande tolking by instansies en die publiek geskep.

Ongelukkig is daar nog *minder* opleidingsgeleenthede vir Gebaretaalolke beskikbaar, want afgesien van die reeds genoemde loodsopleiding wat by die TFP vir Gebaretaalolke in Julie en Oktober 1997 plaasgevind het, was daar nog geen formele opleidingsgeleentheid vir Gebaretaalolke in Suid-Afrika nie. Boonop was die genoemde Gebaretaalolkeopleiding wat wel aangebied is, gerig op reeds ervare tolke waarvan sommige reeds vir etlike jare as tolke werksaam is. Studente vir

hierdie kort kursus is dan hoofsaaklik benoem deur die DEAFSA-takke van verskillende provinsies.

Tolkopleiding vind egter nie bloot ter wille van status en vergoeding plaas nie. Die opknapping en verbetering van bestaande vaardighede en die aanleer van nuwe vaardighede is tog die basiese doel van enige opleidingsprogram. Dit is dan ook die geval met tolkopleiding. Die Spaanse Nasionale Federasie van Dowes verwoord die belangrikheid van Gebaretaaltolkopleiding as volg: "At the same time the variety of activities in which the assistance of the interpreter is required (congresses, university studies, legal processes) makes it necessary for him to acquire a professional training vocabulary, code of ethics of interpretation, knowlege of the expressions, the grammar and syntax of the sign language) that is of a higher level, more advanced than just a few courses in vocabulary or mere contact with the deaf and their ordinary language." (WFD 1994:107).

Ook in Suid-Afrika word Gebaretaaltolke aan verskillende soorte tolksituasies blootgestel. Aangesien daar tans so 'n dringende behoefte vir Gebaretaaltolke bestaan, moet 'n tolk dikwels in konferensiesituasies optree, selfs al het hy/sy nie vorige ondervinding daarin nie. Indien so 'n persoon egter wydlopende opleiding ontvang het, sal soortgelyke situasies nie so problematies wees nie.

Bo en behalwe die professionele status van 'n beroep wat deur opleiding bevorder word en die verbetering of aanleer van vaardighede, behoort enige professionele persoon tog te strew om dit wat gedoen moet word *goed* te doen; des te meer in 'n beroep waar die tolk as kommunikasieskakel dikwels sake van lewe en dood moet kan hanteer.

3.2 Samevatting

- Ons onderskei hoofsaaklik drie **tolkgenres**:

konferensie-, geregs- en skakeltolking (laasgenoemde met byvoorbeeld gesondheidstolk, saketolk, gemeenskapstolk en so meer as onderafdelings).

- Tolking kan hoofsaaklik op twee wyses geskied:

konsekutief of simultaan.

- **Aktiewe en passiewe tale word onderskei:**

Aktief - eerste of moedertaal - *A-taal*

Passief- ander taal wat tolk besonder goed ken - *B- en C-tale*.

- *Profiel van 'n tolk:*

(i) **Kennis**

- 'n Volledige beheersing van die doeltaal,
- 'n in-diepte kennis van die brontaal, en
- 'n goeie algemene kennis en begrip van sake wat in die wêreld gebeur.

(ii) **Aanleg**

- 'n Aanleg om die noodsaaklike betekenis van dit wat gesê word te begryp en te analiseer,
- 'n vinnige reaksietempo,
- bo-gemiddelde konsentrasie,
- uitstekende geheue,
- selfvertroue en 'n goeie stem,
- intellektuele nuuskierigheid en
- takt.

- *Profiel van 'n Gebaretaaltolk:*

(i) Fisiese, verstandelike en emosionele stamina en stabiliteit.

(ii) Geen fisiese kenmerke en gewoontes wat luisteraars se aandag sal aftrek nie.

- (iii) Professionele en persoonlike integriteit.
  - (iv) Tweekalige kennis.
  - (v) Kulturele en interpersoonlike kennis/vaardighede.
  - (vi) Die tolk ken sy/haar beperkinge en poog voortdurend om vaardighede te verbeter.
- **Onkunde** kan beskou word as die grootste probleem wat tans ten opsigte van tolking in Suid-Afrika ervaar word en as gevolg daarvan beskik tolke nie oor professionele status nie, word tolke nie behoorlik vergoed nie en ontvang tolke nie behoorlike opleiding nie.
  - Professionalisering van die tolkberoep kan moontlik hierdie probleem oplos.
  - Professionalisme is nie gratis nie:
    - (i) 'n Tolk moet homself of haarself bekwaam as tolk deur opleiding te ondergaan.
    - (ii) 'n Tolk moet daagliks gehoor gee aan 'n etiese en gedragskode vir die tolkprofessie.
  - Die volgende winste van tolkopleiding kan onderskei word:
    - (i) Tolkopleiding bied aan individue wat professionele tolke wil word die geleentheid om hul volle potensiaal te bereik.
    - (ii) Opleiding dra by daartoe dat tolke hul vaardighede veel vinniger aanleer as deur ondervinding en selfonderrig.
    - (iii) Opleiding dra by tot hoër professionele standaarde.
    - (iv) Opleiding kan voornemende tolke bekendstel aan moontlike kliënte en professionele organisasies.

- (v) Opleidingsprogramme dra by tot 'n georganiseerde professie.
  - (vi) Navorsing word deur opleiding bevorder.
  - (vii) Die professionele status van 'n beroep word deur beskikbare opleiding verhoog.
  - (viii) Akkreditering by 'n akkrediteringsliggaam word moontlik gemaak deur opleiding en sodoende ook vasgestelde vergoeding.
- Tolking, en die prosesse wat daarby betrokke is, vind nie outomaties plaas nie. Opleiding bied aan die tolk die geleentheid om iets meer van hierdie prosesse te verstaan en om in ooreenstemming daarmee te werk te gaan.
  - Gile onderskei die *inspanningsmodel* waardeur die prosesse wat van belang is by tolking uiteengesit word, naamlik luister, geheue en produksie. Hierdie prosesse word behartig deur die totale prosesseringskapasiteit van die tolk. Die totale prosesseringskapasiteit moet verdeel word tussen die luister-, geheue- en produksieprosesse ten einde kwaliteittolking te verseker.
  - Tolkopleiding is van die allergrootste belang ten einde te verseker dat tolke kwaliteittolkwerk lewer en tolke kan nie sonder opleiding effektief funksioneer en hul volle potensiaal bereik nie.

Noudat daar vasgestel is hoe belangrik tolkopleiding (ook vir Gebaretaaltolke) is ten einde te verseker dat daar tolkdienste van 'n professionele aard gelewer word, sal daar in die volgende hoofstuk gekyk word na bestaande Gebaretaaltolkopleidingsprogramme ten einde uiteindelik in Hoofstuk 5 'n eie moontlike model vir Gebaretaaltolkopleiding in Suid-Afrika daar te stel.

HOOFSTUK 4

GEBARETAALTOLKOPLEIDING: 'N BESPREKING VAN SUID-AFRIKAANSE OPLEIDING EN 'N VERGELYKING MET OPLEIDING IN ANDER LANDE

4.1 Inleiding

In hierdie hoofstuk sal daar gekyk word na Gebaretaaltolkopleiding wat in Julie en Oktober 1997 in Suid-Afrika plaasgevind het, naamlik 'n Gebaretaaltolkopleiding-oriënteringskursus wat aangebied is deur die Taalfasiliteringsprogram (TFP) aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat. Dit was dan ook die eerste Gebaretaaltolkopleidingskursus wat by 'n tersiêre instelling in Suid-Afrika aangebied is.

Verder word daar ook gekyk na omvattende Gebaretaaltolkopleidingskursusse wat in ander lande aangebied word. Hierdie kursusse sluit die volgende in:

- Gebaretaaltolkopleiding in Swede.
- Gebaretaaltolkopleiding in twee sentra in België.
- Gebaretaaltolkopleiding aan die volgende instansies:
  - (i) Die Universiteit van Wolverhampton in Brittanje.
  - (ii) Tyler Junior College, Northeastern University en Miami-Dade Community College in die Verenigde State van Amerika.

4.2 Gebaretaaltolkopleiding aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat

In Julie 1997 het die eerste been van 'n Gebaretaaltolkopleidingskursus aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat plaasgevind. Dit is aangebied deur die TFP wat tans die enigste instansie in Suid-Afrika is wat omvattende tolkopleiding op 'n tersiêre vlak aanbied. Dit is dan ook baie gepas dat die opleiding deur die TFP behartig word, aangesien die TFP se missie is om "elke burger maksimaal te

bemagtig" deur dit vir hom/haar moontlik te maak om in sy/haar eerste taal opgevoed en onderrig te word, sowel as om die eerste taal te kan gebruik wanneer hy/sy so verkies" (TFP 1996:2). Dit moet natuurlik dan ook geld vir Gebaretaal, die eerste taal van Dowes.

Hierdie opleiding waarna daar voorts verwys sal word as "die loodsopleiding" weens die pioniersaard daarvan, is in samewerking met DEAFSA en hul Direkteur: Gebaretaal- en Tolkdienste-ontwikkeling, Philemon Akach aangebied. Die fokus van die tolkopleiding was eerstens op skakeltolking, alhoewel die studente tolkteoreties ook kortliks bekendgestel is aan konferensietolking en daar inleidend gepraat is oor geregstolking. Die wyse waarop skakeltolking verskil van die ander tolkgenres is ook aangespreek.

Hierdie loodsopleiding het uit twee gedeeltes bestaan. Twee weke in Julie en dan weer twee weke in Oktober. Die ongeveer twintig studente wat die kursus bygewoon het is deur DEAFSA ondersteun en genomineer. Hulle is dan ook geïdentifiseer as tolke met ervaring in die verskillende provinsies (ongeveer 2 tolke per provinsie). Die veronderstelling was dus dat hierdie groep studente ervare tolke was wat egter nog nie die geleentheid gehad het om formele tolkopleiding te ontvang nie.

Oor die eerste twee weke van die loodsopleiding sal daar veral breedvoerig berig word, aangesien dit dan ook die inleidende gedeelte gevorm het waartydens 'n baie groot hoeveelheid inligting aan die groep studente gebied is, rakende Gebaretaal enersyds, maar ook wat tolking betref.

Die eerste week is deur Philemon Akach, sowel as 'n gekwalifiseerde tolk (wat haar opleiding in Brittanje ontvang het), Kirsty Maclons, en 'n linguïst van die Universiteit van die Witwatersrand, Dr. Ruth Morgan, behartig. Die tweede week is aangebied deur dosente van die TFP.

4.2.1 Eerste gedeelte van die loodsopleiding

Die eerste week het veral opleiding ten opsigte van natuurlike Gebaretaal en die linguïstiese struktuur daarvan behels. Verder is aspekte soos Dowe kultuur en die geskiedenis van Gebaretaal ook aangeraak.

Heelwat tyd is bestee aan Gebaretaallinguistiek. Die volgende onderwerpe is onder andere bespreek:

- ▣ 'n Vergelyking tussen Gebaretaallinguistiek en die linguistiek van gesproke taal.
- ▣ Die belang van kennis van Gebaretaallinguistiek vir tolking.
- ▣ Die ontwikkeling van teoretiese modelle vanuit Gebaretaalfonologie.
- ▣ Fonologiese variasie in terme van Suid-Afrikaanse Gebaretaaldialekte.
- ▣ 'n Inleiding tot morfologie (in gesproke en Gebaretaal).
- ▣ Die gebruik van klassifiseerders.
- ▣ Direktiewe, vaste en lokatiewe werkwoorde.
- ▣ Afleiding van selfstandige naamwoorde van werkwoorde.
- ▣ Geleksikalisierde vingerspelling en leengebare.
- ▣ Numeriese insluiting.
- ▣ Samestellings.
- ▣ Sintaksis van Gebaretaal.
- ▣ Soorte sinne.
- ▣ Nie-gebare merkers (bv. gesiguitdrukkings).

Verder het aktiwiteite soos die transkribering van Gebaretaaldiskoers plaasgevind, sowel as verskeie video-oefeninge. Daar is byvoorbeeld gekyk na 'n video van iemand wat 'n verhaal in Gebaretaal vertel en die studente moes stemgee vir die persoon wat op die video verskyn het.

Hierdie taalagtergrond is van die allergrootste belang vir enige tolk, maar meer nog vir 'n Gebaretaaltolk wat dikwels nie veel kennis dra van hoe die taal grammatikaal gestruktureer is nie. Die vele aspekte van en rakende Gebaretaal, soos byvoorbeeld handgekodeerde gebaretale, voorgeskrewe gebare, variasies wat in Suid-Afrikaanse Gebaretaal voorkom en natuurlike Gebaretaal, kan baie verwarrend wees vir 'n Gebaretaaltolk wat bitter min weet van die struktuur van Gebaretaal. Begrip van hierdie struktuur en van byvoorbeeld die wyse waarop 'n gebaar wat nie bestaan nie, of wat vreemd is vir die tolk, deur die gebruik van klassifiseerders tog gevorm kan word, is van onskatbare waarde vir die Gebaretaaltolk se taalvaardighede.

Die kennismaking met klassifiseerders was dus werklik 'n openbaring vir veral studente wat Gebaretaal as beginneronderwysers by skole vir Dowes uit Nieder-Heitmann se *Praat met die Dowes* (en die voorgeskrewe 1500 leksikale items) geleer het. Vir meeste van hierdie studente was die enigste oplossing vir 'n onbekende gebaar voorheen slegs vingerspelling.

Alhoewel hierdie beginsels op 'n baie dinamiese en sinvolle wyse aangebied is en groot dele daarvan definitief inslag gevind het by studente, sou studente tog daarby gebaat het indien hierdie afdeling oor 'n langer tydperk aangebied kon word. Baie van die studente het oor min of geen voorafkennis van algemene linguistiek beskik nie en soms was die inligting net te veel en te nuut. Hoe dit ook al sy, meer kennis oor die struktuur van Gebaretaal sal definitief 'n positiewe uitwerking op studente se Gebaretaalvaardighede hê.

Daar is ook heelwat inligting rakende Gebaretaaltolking reeds in hierdie eerste week van die opleiding verskaf, veral praktiese, nuttige wenke met betrekking tot die tolkproses self. Hierdie gedeelte is dan ook deur 'n hoogs ervare Gebaretaaltolk hanteer. Die volgende is sake wat binne hierdie module aandag geniet het:

- Hoe om 'n goeie Gebaretaaltolk te wees.
- Tolke se dilemmas.
- Gebaretaaltolke se dilemmas.
- Tradisionele swakhede.
- Hoe om dit te gebruik wat tot jou beskikking is.
- Leer om beter te tolk.
- Wat moet getolk word?

Hoofsaaklik as gevolg van die praktiese aard van hierdie afdeling het die lesings heelwat bespreking uitgelok en is werklike tolkprobleme wat die studente vantevore ervaar het dikwels prakties aangespreek.

So byvoorbeeld is 'n lys praktiese sake waarna omgesien moet word by die aanvaarding van 'n tolkopdrag aan die studente oorhandig en met hulle bespreek, sowel as inligting rakende tipiese probleme wat Gebaretaaltolke ervaar en tipiese taalfoute waarop studente bedag moet wees en wat voorkom indien daar vanuit Gebaretaal na Engels of 'n ander gesproke taal getolk word.

'n Inligtingsdokument met riglyne vir horende kliënte wat van Gebaretaaltolke gebruik maak en wat ook aan studente beskikbaar gestel is, is baie waardevol, veral as die algemene onbegrip wat steeds voorkom ten opsigte van Gebaretaal en sprekers daarvan in gedagte gehou word (*Bylaag A*).

Van veel belang is ook 'n self-evalueringsvorm waarop die tolk telkens na afloop van 'n tolkopdrag sekere sake moet aanteken. Sodoende kan die tolk sy/haar eie vordering dophou en byvoorbeeld seker maak dat sy/haar aktiewe woordeskat en tolkvaardighede groei en verbeter (*Bylaag B*).

In beide die linguistiek- en tolkafdelings het studente daaglikse opdragte ontvang wat tuis afgehandel en die volgende dag ingehandig moes word. Hierdie opdragte is dan ook gewoonlik die daaropvolgende dag in die klas bespreek.

Verder het studente tydens hierdie eerste week opdragte ontvang wat ingehandig moes word tydens die tweede been van die loodsopleiding in Oktober (*Bylaag C*).

Gedurende die tweede week van die loodsopleiding was dit die TFP se beurt. Die program wat deur die TFP aangebied is, was 'n kombinasie van teorie en praktyk. Teoretiese aspekte waaraan aandag geskenk is, was die volgende:

- 'n Inleiding tot Tolking (in die algemeen).
- 'n Inleiding tot Skakeltolking.

- 'n Inleiding tot Tolkteorie waardeur daar verder aandag gegee is aan Gile se Inspanningsmodel. Spesifieke tolkprosesse, naamlik luister en analise, analise en geheue en produksie was ook aan die beurt (TFP 1997 (a):2).
- Praktiese oefeninge waardeur daar klem gelê is op hierdie vaardighede is ook gedoen.
- 'n Inleidende kursus in Diskoersanalise.
- Professionele en etiese kwessies. Hierdie onderwerp het ook heelwat bespreking uitgelok. 'n Voorlopige etiese kode vir skakeltolke (TFP 1997 (b):16), opgestel deur die TFP, is met die studente bespreek. Daar is tot die slotsom gekom dat *simpatie*, *selfvertroue* en *bekwaamheid* as sleutelwoorde ten opsigte van hierdie etiese kode kan dien. Die genoemde etiese kode is as *Bylaag D* hieraan geheg.
- Aspekte van Dowe kultuur is ook kortliks aan die hand van 'n vraelys en 'n video bespreek.

Ook in hierdie afdeling het studente opdragte ontvang met die oog op die tweede gedeelte van die opleiding in Oktober (*Bylaag E*).

4.2.2 Tweede gedeelte van die loodsopleiding

Die tweede been van hierdie loodsopleiding wat in Oktober plaasgevind het, het voortgebou op die basiese beginsels wat in die eerste gedeelte vasgelê is. Praktiese tolksituasies en rolspel is ingespan om die tolkvaardighede van studente te bevorder en te evalueer.

Die eerste week van hierdie tweede gedeelte is weer behartig deur Philemon Akach, Kirsty Maclons en Ruth Morgan, sowel as die TFP. Gedurende hierdie week is daar deur middel van praktiese tolksituasies vasgestel of die studente die grammatika van Gebaretaal, wat hoofsaaklik tydens die eerste week in Julie behandel is, onder die knie het (bv. die gebruik van klassifiseerders, korrekte plasing en so meer). Die groep het byvoorbeeld ook gedurende hierdie week die Vrystaatse Wetgewer besoek. Die sitting is deur volwasse Doves van die omgewing bygewoon en elke student het

die geleentheid gekry om 'n gedeelte van die verrigtinge te tolk. Die dosente was ook teenwoordig en het na afloop van die sitting terugvoer aan die studente gegee.

Die tweede week is aangebied deur dosente en tolke van die TFP. Die eerste tema wat aangespreek is gedurende hierdie week was kommunikasie oor kultuurgrense en ook kulturele bewustheid. Hierdie twee aspekte is van die allergrootste belang by tolking vanuit en na enige twee tale, aangesien die tolk nie bloot te make het met twee tale nie, maar ook met twee kulture, wat dikwels grootliks verskil. Indien die tolk nie hierdie beginsel begryp en weet hoe om dit te oorbrug nie, loop hy/sy die gevaar om die sprekers se boodskap verkeerd te verstaan en dus verkeerd te tolk. Vertroue in die tolk kan tot 'n groot mate as gevolg hiervan geskaad word.

Tolking vir die Staatsdiens en spesifiek Plaaslike Regering is verder aangespreek, sowel as regsaspekte van skakeltolking. Soos in die vorige twee weke is daar ook weer aandag geskenk aan die rol en verwagtinge van die diensverskaffer. Daar is ook inleidend gepraat oor geregstolking. Hierdie aspek is deur die hoof-hoftolk in Bloemfontein hanteer. Diskoersanalise, waarin gefokus is op veral magsverhoudinge tussen gespreksgenote en die waarde van kennis ten opsigte daarvan vir die tolk, was volgende aan die beurt. Dialoogtolking ('n tolkmodus) het ook aandag geniet. Die kursus het afgesluit met 'n evaluering ten einde vas te stel of studente se tolkvaardighede en kennis daarvoor op 'n wenslike standaard is. Die evaluering het eerstens 'n geskrewe toets behels, waaruit vasgestel is of 'n student oor kennis beskik aangaande basiese beginsels wat tolking en die tolkproses onderlê (bv. regsaspekte, etiese kwessies, terminologie, rolle en so meer). Verder het die evaluering ook 'n praktiese komponent behels. Studente se Gebaretaal- en tolkvaardighede is naamlik binne byvoorbeeld rolspelesituasies wat op video geneem is, geëvalueer. Verder is studente individueel geëvalueer. Lede van die Dowe gemeenskap het ook 'n groot rol gespeel in hierdie evaluasieproses. Studente het sertifikate ontvang indien hulle die kursus suksesvol deurloop het.

4.2.3 Evaluering van loodsopleiding

Hierdie loodsopleiding is beslis van groot waarde met betrekking tot die reuse behoefte aan Gebaretaaltolke wat bestaan. Dit is 'n baie goeie begin.

'n Leemte het egter myns insiens ontstaan as gevolg van die feit dat voornemende studente vooraf aan geen keuringsproses onderwerp is nie. Alle studente wat deur

DEAFSA aanbeveel is, is tot die kursus toegelaat. Die rede hiervoor kan bes moontlik wees dat daar aanvaar is dat indien 'n tolk deur sy/haar provinsie as 'n tolk met ervaring geïdentifiseer word, so 'n persoon wel oor die eienskappe moet beskik om 'n goeie tolk te word. Dit is egter so dat daar steeds by diegene wat nie oor eerstepandse kennis van die tolkberoep beskik nie, die veronderstelling geld dat indien 'n persoon twee of meer tale kan praat, dit beteken dat hy/sy in staat is daartoe om as tolk te kan optree. Soos reeds verduidelik, is dit egter nie waar nie (TFP 1997 (a):10). Volgens DEAFSA moet 'n effektiewe Gebaretaaltolk nie bloot kennis van Gebaretaal hê nie, die tolk moet ook goeie begrip hê van die Dowe kultuur en Dowe se uitkyk op die lewe rondom hulle (DEAFSA 1996 (d):2).

Die WFD stel dit ook soos volg: "The most important qualification is language skills. The interpreter must be competent in Sign Language as well as the spoken language(s) used in the community... *It has to be emphasized here that although it is quite necessary for an interpreter to have language skills, they are not by themselves enough to make a good interpreter*" (WFD 1994:52).

Die studente wat die loodsopleiding deurloop het, was alles behalwe 'n homogene groep Gebaretaaltolke met heelwat ervaring. Groot verskille in standarde was van die begin af duidelik; standarde met betrekking tot Gebaretaalvaardighede, maar ook met betrekking tot kennis van die tolkproses. Gesoute konferensietolke tot letterlik beginnertolke met wisselende grade van vaardigheid ten opsigte van Gebaretaal en 'n gesproke taal, het ingeskryf.

Wanneer so 'n kort kursus soos die loodsopleiding gedoen word, moet daar verkieslik vooraf keuring gedoen word, ten einde te verseker dat die studente wel oor die potensiaal en aanleg beskik om suksesvolle tolke te word. Dit beteken egter nie dat 'n student reeds byna 'n perfekte tolk moet wees en dat sy/haar vaardighede bloot gesertifiseer moet word nie.

Patricia Longley (1989:106) definieer sewe aanlegte ten opsigte waarvan kandidate vir 'n kursus in konferensietolking gekeur word:

- Uitstekende kennis van A-, B-, C-tale en -kulture.
- Die vermoë om die belangrikste deel van 'n boodskap vinnig te begryp en oor te dra.

- 'n Goeie geheue.
- Die vermoë om inligting met selfvertroue, sowel as op 'n aangename wyse weer te gee.
- Wye algemene kennis en belangstellings.
- Die vermoë om as lid van 'n span te werk.
- Die vermoë om onder druk te werk.

Alhoewel hierdie sake te make het met keuring ten opsigte van konferensietolking en nie soseer skakeltolking nie, is dit tog van belang vir alle Gebaretaaltolke in Suid-Afrika, juis omdat Gebaretaaltolke dikwels in konferensie-omstandighede moet tolk, hoofsaaklik as gevolg van die tekort aan Gebaretaaltolke. Dit is gewoonlik baie moeilik vir 'n tolk om 'n opdrag te weier, aangesien daar so bitter min tolke beskikbaar is. Daar moet dus seker gemaak word of die Gebaretaaltolk wel oor hierdie aanlegte beskik.

Die realiteit is dat Gebaretaaltolke tans in Suid-Afrika in byna alle tipes tolksituasies moet kan tolk en daarom die soort persoon moet wees wat dit wel suksesvol kan doen. Pogings om die tolkprofessie te bevorder sal futiel wees, indien kliënte (Doof of horend) se vertroue in opgeleide Gebaretaaltolke geskaad word as gevolg van tolking van 'n swak gehalte.

Danica Seleskovitch en Marianne Lederer (Seleskovitch & Lederer 1989:199) beskryf die aanleg wat van 'n voornemende konferensietolk vereis word soos volg:

"In every profession success depends on a combination of talent and personal effort. The purpose of admission testing is to identify the talent, assuming that the personal effort will follow. An aptitude for interpretation means considerable intelligence, sharp analytical skills, and good concentration, precise, articulate expression and something of a silver tongue." Hierdie aspekte kan egter in 'n groot mate ook van toepassing gemaak word op voornemende skakeltolke.

Die loodsopleiding was 'n eerste belangrike stap in die opleiding van Gebaretaaltolke. Die kursus was egter, soos reeds genoem, spesifiek gemik op ervare Gebaretaaltolke en in 'n sin sommige van die beste Gebaretaaltolke uit die verskillende provinsies.

Hierdie tolke is egter nie die enigste Gebaretaaltolke in Suid-Afrika nie. Daar is meer persone wat in een of ander omstandigheid, of dit nou as onderwyser of as kind van 'n dowe ouer is, daagliks as tolk optree en wat moontlik opleiding sou wou ontvang om die tolkberoep formeel te bekleed. Soos wat mense bewus word van Gebaretaal en die regte van Dowes as 'n minderheidstaalgroep, groei belangstelling en 'n selfs groter behoefte aan opleidingsgeleenthede ontstaan. Lede van die Dowe gemeenskap neem ook toenemend meer aktief deel aan politieke en kulturele aktiwiteite in die horende gemeenskap en juis daarom word die behoefte aan Gebaretaaltolke steeds groter. Boonop moet die kader Gebaretaaltolke groei ten einde ooit in die toekoms die kwessie rakende wydverspreide en gelyke taaldienste vir Dowes aan te spreek.

Gebaretaaltolkopleiding van 'n veel meer uitgebreide aard as die aanvanklike loodsopleiding soos hierbo beskryf, is daarom noodsaaklik. Verder moet die Suid-Afrikaanse Gebaretaaltolk tans, soos reeds genoem, 'n ambagsman met vele ambagte wees en word so 'n tolk meermale ingespan as skakel- of konferensietolk, afhangende van die situasie waarvoor daar 'n tolk benodig word. Voornemende tolke moet deur behoorlike opleiding hierop voorberei word. Die ander kant van die saak is egter ook waar: hoe meer opleidingsgeleenthede, hoe groter die moontlikheid vir spesialisasie.

4.3 Gebaretaaltolkopleidingsprogramme uit ander lande

In Suid-Afrika bestaan daar tans geen Gebaretaaltolkopleidingsprogramme wat meer omvattend is as die loodsopleiding wat by die TFP plaasgevind het nie. Ten opsigte van moontlike uitgebreide opleiding kan Gebaretaaltolkopleidingsprogramme uit verskillende lande met vrug as voorbeeld en vergelyking gebruik word.

4.3.1 Gebaretaaltolkopleiding in Swede

Swede is 'n land wat ten opsigte van tolking en veral Gebaretaaltolking reeds ver gevorderd het. Reeds in 1968 het die Sweedse Parlement beslis dat dowe mense die

reg op kostelose tolkdienste moes verkry (De Witte 1995:14). Dit is egter nie die enigste rede waarom daar na hierdie opleidingsprogramme gekyk word nie. 'n Verskeidenheid tolkkursusse word in Swede aangebied, wat waardevolle inligting omtrent verskillende moontlikhede in die Suid-Afrikaanse konteks bied.

Wanneer 'n persoon in Swede belangstel om 'n Gebaretaaltolk te word, moet hy/sy natuurlik heel eerste Gebaretaal aanleer. Dit kan gedoen word deur Gebaretaal van dowe ouers of ander dowe familie en vriende aan te leer, of deur 'n tweejaarkursus by kollegevlak-instellings, sogenaamde Volkhoërskole, in Gebaretaal te deurloop. Hierdie kursus staan bekend as 'n *Voorbereidingskursus in Gebaretaal* (Stockholm Universiteit 1997:1).

'n Persoon wat vir hierdie kursus inskryf, moet, wat by ons bekend sal staan as matriek, geslaag het en dan ook Sweeds (as taalvak) op 'n baie hoë standaard. Kennis van Gebaretaal en ander tale word as 'n addisionele kwalifikasie beskou en is dus nie noodsaaklik nie. Aan die einde van die kursus sal studente dan die grammatika van beide Gebaretaal en Sweeds bemeester het; 'n goeie woordeskat in beide Gebaretaal en die gesproke taal opgebou het; en kennis dra van die verskille wat daar tussen Gebaretaal en Sweeds bestaan. Studente beskik ook aan die einde van die kursus oor kennis rakende die ontwikkelingsgeskiedenis van Gebaretaal in Swede, maar ook internasionaal, sowel as kennis met betrekking tot die sosiale en kulturele omstandighede van dowe, hardhorende en doof-blind volwassenes en kinders.

'n Komponent waardeur studente inligting verkry oor hoe om verskillende media-hulpbronne te benut ten einde kennis oor allerlei onderwerpe te bekom, is ook ingesluit hierby. Indien 'n persoon hierdie kursus slaag, kan hy/sy aansoek doen om toelating tot die Basiese Opleidingskursus in Gebaretaaltolking en tolking vir Doof-blindes en hardhorendes.

Hierdie opleiding duur ook twee jaar. Al het 'n persoon die Basiese Gebaretaalopleiding suksesvol deurloop, moet hy/sy voor toelating tot die Tolkopleidingskursus eers 'n toets in Gebaretaal slaag. Hierdie toets word opgestel en gereël deur die *Instituut vir Vertaling en Tolkstudies*.

Wanneer 'n student hierdie kursus voltooi het, moet hy/sy in staat wees om konsekatief en simultaan uit Gebaretaal na Sweeds en andersom te tolk. Die student

1114835782

moet ook in verskillende situasies korrek, vanuit 'n etiese hoek en met in ag neming van tolktegniek, vir Dowes, hardhorendes en Doof-blindes kan tolk. Die student moet dus in staat wees daartoe om sy/haar tolking by die tolksituasie aan te pas.

Dit beteken dat so 'n student konsekatief sowel as simultaan in skakel- en konferensietolksituasies opgelei word.

Verder moet studente ook na afloop van die kursus kennis dra van die spesifieke en aanvullende metodes wat ontwikkel en aangewend word in die tolking vir Doof-blindes en studente moet ook in staat wees om hierdie metodes te kan gebruik.

Bykomende kennis waaroor 'n student aan die einde van hierdie kursus moet beskik, is kennis rakende die volgende (meer teoretiese) sake:

- Hoe die Sweedse gemeenskap funksioneer met die klem op sosiale, politiese, ekonomiese en kulturele sake.
- Die sosiale en kulturele situasies van Dowes, hardhorendes en Doof-blindes. (Dit sluit kennis oor die Dowe kultuur in.)
- Die etiese, sielkundige en fisiologiese eise wat aan die professionele tolk gestel word.
- Die ontwikkeling van die tolkprofessie in Swede en internasionaal.
- Die wette en regulasies wat die tolkberoep in Swede reguleer.
- Basiese kennis rakende teorieë oor tolking en vertaling.
- Hoe om relevante inligting en kennis op selfstandige wyse deur gebruik van verskillende media-hulpbronne op te spoor.
- Hoe om die tegniese toerusting wat in tolksituasies aangetref word, te gebruik.

'n Tweede tolkopleidingskursus word tans eksperimenteel in Swede aangebied. Hierdie kursus duur vier jaar. Geen kennis van Gebaretaal word vereis voordat 'n

kandidaat tot die kursus toegelaat word nie. Hierdie kursus is dan ook as't ware 'n samevoeging van beide die Gebaretaalopleiding en die Gebaretaaltolkopleidingskursusse soos hierbo bespreek. 'n Student moet na afloop van die kursus vlot wees in Gebaretaal en moet kennis dra van tolktegnieke, sowel as ander teoretiese inligting wat by die tolkopleidingskursus, soos hierbo bespreek, ingevoeg is.

'n Gevorderde kursus vir Gebaretaaltolke word deur die Universiteit van Stockholm aangebied. Hierdie spesialiseringkursus word spesifiek aangebied met die oog op tolking vir Doves, hardhorendes en Doof-blindes in tersiêre opleidingsituasies. Ten einde tot hierdie kursus toegelaat te word, moet 'n keuringseksamen geslaag word waardeur die Gebaretaal, gesproke taal en tolkvaardighede van die kandidaat getoets word.

Hierdie Sweedse opleidingskursusse en die basiese inhoud daarvan, moet in gedagte gehou word wanneer daar besin word oor 'n moontlike Suid-Afrikaanse model vir Gebaretaaltolkopleiding wat effektief sal wees en genoeg tolke sal oplewer ten einde te voldoen aan die dringende behoefte wat bestaan ten opsigte van Gebaretaaltolke.

4.3.2 Gebaretaaltolkopleiding in België

In België word Gebaretaaltolkopleiding hoofsaaklik in Mechelen en in Gent aangebied. In 1981 het Gebaretaaltolkopleiding in Gent 'n aanvang geneem en in 1988 in Mechelen.

Beide kursusse word hoofsaaklik deur aandklasse aangebied en studente is dus nie normaalweg voltydse studente nie.

Die kursus wat in Mechelen aangebied word, word by die Stedelijk Instituut voor Technisch Onderwijs aangebied. Die kursus duur drie jaar en is soos volg uiteengesit: (Die kruisies dui aan indien die betrokke vak in 'n betrokke jaar geneem word.)

<i>Vakke</i>	Eerste jaar	Tweede jaar	Derde jaar
▪ Gebaretaal	x	x	x
▪ Grammatika (van Gebaretaal)	x		
▪ Geskiedenis	x		
▪ Uitdrukking	x	x	x
▪ Fisiologie		x	
▪ Anatomie			x
▪ Etiese kwessies			x
▪ Prakties	x	x	x

(Pauwels 1996-1997:5)

Slegs drie vakke word deurgaans geneem, naamlik Gebaretaal, Uitdrukking en Prakties. Gebaretaalklasse word volgens temas aangebied en sodoende kry studente die geleentheid om 'n groot woordeskat te bemeester. Uitdrukking dui op die "lyftaal" van die Gebaretaalspreker, want in Gebaretaal is dit nie slegs die gebare wat van belang is nie. Aspekte soos gesigsuitdrukkings, die houding van die liggaam en so meer, dra ook veel betekenis oor. Dit is juis daarom dikwels moeilik vir 'n persoon met 'n stug persoonlikheid om 'n goeie Gebaretaaltolk te word.

Geskiedenis het te make met die geskiedenis van die Dowe kultuur in België en internasionaal, sowel as die algemene geskiedenis van doofheid, onderwys aan Doves en so meer.

Die bestudering van aspekte van *Fisiologie* en *Anatomie* het 'n beter begrip van die werking van die liggaam en dan spesifiek gehoor, sekere gehoorsiektes, oorsake vir doofheid en hardhorendheid, ten doel.

Heelwat aandag word bestee aan die praktiese komponent van die kursus. Daar word van studente verwag om aanvanklik slegs deur kommunikasie met Doves, Gebaretaalvaardighede te oefen, maar later in die kursus word daar van studente

verwag om tolkopdragte uit te voer, soos om byvoorbeeld te tolk wat 'n museumgids op 'n toer deur 'n bepaalde museum sê.

Aan die einde van die derde jaar word daar van studente verwag om 'n skripsie te doen. Hierdie skripsie is egter geensins teoreties van aard nie. Praktiese tolkopdragte, van omvattende aard, soos byvoorbeeld die tolking van 'n Kerskonsert (liedere en voorlesings ingesluit) word aangepak.

Praktiese vaardighede speel ook 'n deurslaggewende rol in die evaluering van die voornemende tolke. Gebaretaalvaardighede, maar ook Gebaretaaltolkvaardighede word geëvalueer.

Opleiding in Gent stem grootliks ooreen met die wat in Mechelen aangebied word. Die belangrikste verskil is die feit dat die Gebaretaaltolkopleidingskursus vier jaar duur, in plaas van drie jaar soos in Mechelen. Meer vakke is dus ingesluit. By Mechelen word geen kursus in die gesproke taal aangebied nie (myns insiens, 'n groot leemte), maar by Gent word 'n kursus in die opknapping van taalvaardighede in Nederlands wel aangebied. Sogenaamde "keusevakke" wat aan die student 'n mate van spesialisering bied, maak ook deel uit van die kursus. Voorbeelde hiervan is bekwaming tot "orale" tolke, oftewel lipspreektolke, tolke vir doofblindes en skryftolke.

Soos by Mechelen word ook heelwat tyd bestee aan etiese kwessies. Gebaretaal- en Gebaretaaltolkpraktyk is ook van die allergrootste belang in hierdie kursus.

Die grootste verskil tussen hierdie twee Belgiese Gebaretaaltolkopleidingskursusse, is die feit dat Mechelen "natuurlike" Vlaams-Belgiese Gebaretaal aan studente leer, en dan spesifiek die dialek wat rondom Mechelen gebruik word. In Gent aan die ander kant, word *Nederlands met Gebaren* (NmG), 'n handgekodeerde Gebarestelsel wat die Nederlandse woordvolgorde weerspieël, gebruik. Die ironie van die saak is egter die feit dat dit meestal *horende* dosente, met dowe assistente is wat in Mechelen die klasse aanbied, terwyl hoofsaaklik dowe en hardhorende dosente in Gent hierdie taak behartig (Pauwels 1996-1997:6,8).

Gebaretaaltolkopleiding in België verskil tot 'n groot mate van die Sweedse model, en wel ten opsigte van veral die tolkteoretiese basis daarvan. In België word daar nie juis aandag gegee aan tolkteorie en die tolkproses self nie. Alhoewel tolking

dikwels saam met Gebaretaalvaardighede inge oefen word en daar beslis Gebaretaaltolke is wat studente van raad en handige wenke kan bedien, word daar nie formeel lesings oor die tolkproses aangebied nie. Daar word ook nie baie tyd bestee aan stemgee nie.

Die belang van praktiese inoefening van veral Gebaretaalvaardighede en later Gebaretaaltolkvaardighede, is van die grootste belang. Die beklemtoning van hierdie aspek in die twee genoemde Belgiese kursusse is daarom 'n pluspunt. Veral in Suid-Afrika waar daar vir soveel jare soveel verwydering in die samelewing bestaan het en waar bitter min mense werklik Gebaretaal kan praat, sal 'n benadering waardeur beide Gebaretaal- en Gebaretaaltolkopleiding aangebied word, van veel waarde wees.

4.3.3 Gebaretaaltolkopleiding in die VSA (Northeastern University, Miami Dade Community College en Tyler Junior College) en Brittanje (University of Wolverhampton)

Gebaretaaltolkopleiding wat by Tyler Junior College, Miami-Dade Community College en Northeastern University in die VSA en by die Universiteit van Wolverhampton in Brittanje aangebied word, stem veral inhoudelik ooreen met die Sweedse model.

Aan die **Universiteit van Wolverhampton** word 'n Gebaretaaltolkopleidingskursus (drie jaar) aangebied. Die vakpakkette en die wyse waarop die kursus saamgestel is, is selfverduidelikend en sien kortliks soos volg daarna uit:

Vlak 1 (eerste jaar)

Eerste semester: Basiese tweetalige vaardighede (Gebaretaal en gesproke taal) vir tolke.

Inleiding tot Taalwetenskap en Kommunikatiewe Interaksie.

Tweede semester: Basiese tweetalige vaardighede vir tolke.

Inleiding tot tolkkwessies.

Vlak 2 (tweede jaar)

Eerste semester: Intermediêre tweetalige en kulturele vaardighede.
 Britse Gebaretaal/Engels Morfologie, Sintaksis en Semantiek.
 Konsekutiewe tolking (taallaboratorium).

Tweede semester: Intermediêre tweetalige en kulturele vaardighede.
 Analise, Betekenis en Prossering.
 Konsekutiewe tolking (werklike praktiese tolking).
 Onafhanklike studie.

Vlak 3 (derde jaar)

Eerste semester: Simultane tolking (taallaboratorium)
 Tolking in gespesialiseerde omstandighede/Professionalisme
 Werkplasing

Tweede semester: Simultane tolking (werklike praktiese tolking en
 taallaboratorium).
 Britse Gebaretaal/Engels tolking.
 Projek.
 Onafhanklike studie. (University of Wolverhampton 1997:1)

Dit is dan ook 'n baie volledige kursus waardeur studente 'n graad kan verwerf. Ten einde toegelaat te word tot die kursus, moet 'n student se geskrewe en gesproke Engels op 'n standaard wees wat gelykstaande is aan dié van moedertaal- of eerste taal sprekers. Die voornemende student moet ook vloeiend wees in basiese Gebaretaal, met ander woorde, hy/sy hoef nie oor 'n gespesialiseerde woordeskat te beskik nie, maar hy/sy moet in staat wees om 'n volledige gesprek in Gebaretaal te voer (University of Wolverhampton 1997:2). Hierdie kursus stem grootliks ooreen met die Sweedse model waarin teorie en praktyk, sowel as taalonderrig mekaar afwissel. Ook wat betref voorafkennis van Gebaretaal en 'n gesproke taal wat op 'n spesifieke standaard moet wees, is hierdie kursus op dieselfde lees as die van die Sweedse model geskoei.

Die drie Amerikaanse Gebaretaaltolkopleidingskursusse stel egter nie kennis van Gebaretaal as 'n vereiste vir toelating tot die tolkopleidingskursus nie. Gebaretaalopleiding vorm deel van die kursus.

Aan die Northeastern Universiteit (Northeastern University 1996:1) word baie tyd bestee aan die aanleer van Gebaretaal en die verkryging van kennis rakende Dowe kultuur en geskiedenis. Teoretiese vakke soos 'n *Inleiding tot Talking, Diskoersanalise vir tolke*, sowel as die tolk se *Rol en Etiese kwessies* word egter ook aangebied. Hierdie kursus sluit nie formele onderrig ten opsigte van die gesproke taal in nie, alhoewel die gesproke taal in die vak, *Amerikaanse Gebaretaal - Engels Talking*, wel aandag kry al is dit dan ook net ten opsigte van stemgee-vaardighede.

Die ander twee kursusse stem tot 'n groot mate ooreen met die vakke en terrein wat deur die Northeastern Universiteit gedek word. Veral praktiese tolkwerk en kommunikasie met Doves word van veel belang geag. Op die kampus van die Miami-Dade Gemeenskapskollege bestaan daar selfs 'n Amerikaanse Gebaretaalklub wat aan studente die geleentheid bied om te kommunikeer met dowe studente wat die kollege bywoon. Dowe studente tree hier ook dikwels as privaat-"onderwysers" op en Gebaretaalstudente neem deel aan gemeenskapsgeleenthede soos die Uitvoerende Kunste, sportgeleenthede, seminare en ander funksies wat deur of vir dowe of hardhorende individue aangebied word (Miami-Dade Community College 1996:3).

By die Northeastern Universiteit moet studente vir tolkpraktyk ses ure per week werksaam wees in 'n agentskap wat Doves bedien. Taalkundige en etiese vrae wat mag ontstaan word twee-weekliks in seminare hanteer.

Tyler Junior College bied 'n Gebaretaaltolkopleidingskursus aan wat twee jaar duur en wat addisionele vakke insluit. In hierdie kursus word daar ook nie formeel aandag gegee aan die gesproke taal nie, maar tyd word wel bestee aan die vaardighede wat nodig is ten einde in die openbaar mense toe te spreek (Tyler Junior College 1996:2). *Vingerspelling* en *rekenaargeletterdheid* is ook twee vakke wat aangebied word in die eerste jaar, sowel as *Fisiese fiksheid en gesondheid*. Kennis ten opsigte van fisiese fiksheid en gesondheid is ook van groot belang vir die Gebaretaaltolk, want behalwe vir die druk waaronder alle tolke werk, moet Gebaretaaltolke hul totale liggame gebruik om die boodskap oor te dra. Soos voorheen genoem, sit Gebaretaaltolke nie in tolkkabines nie en "tree hulle op" waar almal hulle kan sien. Indien 'n tolk nie bewus is van sy/haar liggaam en die

gesondheid daarvan nie, kan dit gebeur dat hy/sy homself/haarself vroeg kan uitbrand.

Amerikaanse Gebaretaal, Dowe kultuur en geskiedenis, kennis van doofheid en uiteraard tolking en tolkpraktyk maak, soos in die geval van die ander twee Amerikaanse programme, ook deel uit van die Gebaretaaltolkopleidingsprogram wat by Tyler Junior College aangebied word.

4.4 'n Vergelyking tussen Suid-Afrikaanse loodsopleiding en oorsese Gebaretaaltolkopleiding

Die belangrikste verskil tussen die loodsopleiding wat deur die TFP aangebied is en die Gebaretaaltolkopleidingsprogramme uit ander lande wat hierbo kortliks bespreek is, is die groot verskil wat voorkom ten opsigte van die duur van die kursus.

In vergelyking met ander kursusse wat drie tot vier jaar duur (en soms selfs langer as die tolk eers Gebaretaal moet aanleer en **Gebaretaalopleiding** nie deel uitmaak van die tolkopleiding nie), is die enkele vier weke wat die loodsopleiding geduur het, bitter min. Alhoewel die loodsopleiding 'n baie groot eerste stap was in die rigting van Gebaretaaltolkopleiding in Suid-Afrika en dit hoofsaaklik veronderstel was om as inleidende kursus vir reeds ervare Gebaretaaltolke te dien, is daar tog heelwat ingeboet as gevolg van die beperkte duur van die kursus.

Hierdie opleiding was dan ook beslis slegs 'n inleidende kursus. Weens die beperkte tyd kon daar slegs gefokus word op skakeltolking, wat maar een tolkgenre is waarbinne die Suid-Afrikaanse Gebaretaaltolk homself/haarself daaglik bevind. Ten opsigte van konferensie- en geregstolking is daar slegs baie inleidend gepraat.

Die Sweedse opleiding, sowel as die opleiding wat aan die Universiteit van Wolverhampton aangebied word, bevat opleiding ten opsigte van verskillende soorte tolking en dan ook beide konsektief en simultaan.

Wanneer 'n mens die verskeidenheid tolksituasies waarin Gebaretaaltolke hulself voortdurend bevind (ook in Suid-Afrika) in gedagte hou, maak so 'n reëling baie sin. So byvoorbeeld is daar dikwels een of twee tolke in 'n area vir 'n groot dowe gemeenskap beskikbaar. Wanneer 'n dowe persoon die dokter dan besoek, moet een van die twee tolke se hulp na regte ingeroep word.

Dieselfde gebeur wanneer 'n dowe persoon van hierdie area voor die hof moet verskyn, of byvoorbeeld in die Plaaslike Regeringsliggaam 'n vergadering toespreek oor die regte van Doves. Die tolk kry dus met skakel-, geregs- en konferensietolksituasies te doen. 'n Tolk kan dan nie sy/haar hande in die lug gooi en sê dat hy/sy nie opgelei is in een van hierdie dissiplines nie. Daar is dikwels geen ander tolk beskikbaar om te help nie.

Alhoewel die loodsopleiding ten opsigte van die duur van die kursus so baie verskil van ander Gebaretaaltolkopleidingskursusse, kan daar tog inhoudelik 'n vergelyk getref word, veral as in gedagte gehou word dat die komponente vervat in die loodsopleiding bloot inleidend behandel is. Ten opsigte van die inhoudskomponente van die loodsopleiding kom daar dan ook baie ooreenkomste met ander Gebaretaal-tolkopleiding voor.

Inligting oor Gebaretaal en die struktuur daarvan, sowel as aspekte en geskiedenis van Dowe kultuur het 'n sentrale rol gespeel in die loodsopleiding. Hierdie komponent speel dan ook 'n belangrike rol in al die Gebaretaaltolkopleidingsprogramme wat bespreek is.

Inoefening en evaluering van praktiese Gebaretaal- en tolkvaardighede, het, soos wat dit ook die geval is met die Sweedse, Belgiese, Amerikaanse en Britse programme, 'n belangrike deel uitgemaak van die loodsopleiding.

Ondanks beperkte tyd het hierdie aspek heelwat aandag gekry en wel op die volgende wyses:

- in klassituasies (veral rollespel en video-oefeninge),
- tydens werklike klastolkopdragte (soos bv. die besoek aan die Wetgewer),
- deur praktiese Gebaretaal- en tolkopdragte wat gedurende die tydperk tussen die twee gedeeltes van die loodsopleiding afgehandel moes word.
- deurdat praktiese Gebaretaal- en tolkvaardighede so 'n groot deel van die uiteindelijke evaluasie aan die einde van die loodsopleiding uitgemaak het.

Aangesien daar aanvaar is dat studente reeds Gebaretaal baie goed ken, is Gebaretaal- en tolkvaardighede gesamentlik uit die verskeie tolksituasies geëvalueer.

Tydens die loodsopleiding is daar ook heelwat aandag geskenk aan etiese kwessies en die rol van die tolk in verskillende tolksituasies. Hierdie komponent word ook in al die verskillende opleidingsprogramme wat bespreek is, aangetref.

Tydens die loodsopleiding is heelwat aandag geskenk aan die teorie van tolking. Die Sweedse program, sowel as die Universiteit van Wolverhampton se Gebaretaaltolkopleidingsprogram, het ook 'n stewige teoretiese basis.

Alhoewel die gewig wat die praktiese aspek dra belangrik is, is 'n stewige teoretiese agtergrond tog ook van veel waarde vir die tolk en die tolkprofessie. Gile (1995:13) voer aan dat suksesvolle teoretiese komponente in tolkopleiding die volgende voordele inhou:

- Eerstens word dit makliker om aspekte rondom taal en taalgebruik te begryp. Byvoorbeeld: Waarom gebruik sprekers soms ongrammatikale sinne, of 'n sekere register en so meer.
- Tolkprobleme word ook met behulp van teoretiese kennis beter begryp. Aspekte soos waarom dit so moeilik is om dieselfde boodskap in 'n ander taal weer te gee, waarom brontaalinmenging plaasvind en waarom tolke soms eenvoudige spraaksegmente nie verstaan nie, word makliker uit 'n teoretiese agtergrond begryp.
- 'n Beter begrip van die tolktegnieke wat deur dosente aanbeveel word, word ook gekweek. Vrae soos waarom tolke byvoorbeeld so min as moontlik tyd aan die neem van notas moet spandeer en waarom tolke hoofsaaklik moet probeer om na sy/haar eerste taal te tolk, kan byvoorbeeld opgelos word indien die teorie aan die student bekend is.

Sodoende kan studente vinniger en verder vorder deurdat strategiese foute nie ten opsigte van tolking begaan word nie. Wanneer studente hul in 'n nuwe tolksituasie bevind, kan kennis van teoretiese konsepte en modelle hul help om gepaste strategieë en taktiek te kies en om sodanige strategieë en taktiek te bly gebruik.

Aangesien tolkteoretiese aspekte van 'n kursus dikwels gekoppel is aan navorsing en die verwerwing van byvoorbeeld 'n universiteit- of ander tersiêre kwalifikasie, kan hierdie aspek direk en indirek meer status aan die betrokke kursus verleen. Uiteindelik kan 'n opleidingskursus wat oor sodanige verhoogde status beskik, 'n positiewe invloed hê op die professionalisering van die professie.

Tydens die loodopleiding is daar nie spesifiek aandag gegee aan gesproke taalvaardighede nie, alhoewel stemgee-oefeninge, soos ook by Northeastern University en die Universiteit van Wolverhampton, tog aan hierdie aspek geraak het.

Die feit dat 'n formele kursus in die opknapping van gesproke taalvaardighede nie aangebied is nie, laat egter tog 'n leemte. Die Gebaretaaltolk se gesproke taalvaardighede is nie noodwendig van 'n hoë standaard nie. Domingue en Ingram (1978:82) wys daarop dat die tolk nie bloot opleiding ten opsigte van die gebaretaal moet ontvang nie, maar ook ten opsigte van die gesproke taal. Die tolk is die dowe persoon se 'stem' en indien hierdie 'stem' nie vlot in die gesproke taal kan artikuleer nie, kan die indruk gewek word dat die dowe persoon se gedagtes en opinies ook nie vlot geformuleer is nie. Indien keuring vooraf plaasvind, sal ook die gesproke taal in ag geneem word en studente met 'n werklike swak beheersing van die gesproke taal sal sodoende nie tot die kursus toegelaat word nie.

Selfs wanneer die tolk oor goeie gesproke taalvaardighede beskik, is opknapping en afronding tog van belang. So byvoorbeeld moet 'n student aan die Universiteit van Stockholm reeds oor uitstekende gesproke taalvaardighede beskik, alhoewel 'n kursus in die gesproke taal verder deel uitmaak van die tolkopleiding.

Tydens die loodopleiding is daar ook geen kursus oor media-hulpbronne (biblioteke, navorsingsinstitute, Internet en so meer) en die gebruik daarvan aangebied nie. Inligting oor verskeie onderwerpe soos byvoorbeeld landbou en die ekonomie is dikwels nodig ten einde kwaliteittolkwerk by simposiums, vergaderings en so meer, te verseker. Meeste van die studente wat die loodopleiding voltooi het, beskik oor geen of min akademiese agtergrond en weet daarom nie noodwendig hoe om werklik navorsing oor 'n onderwerp te doen en sodoende gebruik te maak van die letterlik onbepaalde bronne wat tot hul beskikking is nie.

Sodanige kursusse maak deel uit van meeste van die genoemde oorsese Gebaretaaltolkopleidingsprogramme.

Tydens die loodsopleiding is daar ook nie veel aandag geskenk aan sogenaamde "wêreldkennis" waaroor die tolk moet beskik ten einde tolkopdragte suksesvol af te handel nie. Basiese politieke, ekonomiese en sosiale kennis, sowel as kennis van 'n wye verskeidenheid onderwerpe soos landbou en regte is van belang ten einde 'n wye verwysingsraamwerk by tolke te kweek. Die grootste rede waarom kursusse ten opsigte van hierdie aspekte nie ingesluit is by die loodsopleiding nie, is bes moontlik as gevolg van die feit dat die duur van die kursus beperk was. Daar was bloot nie tyd om studente aan aspekte hiervan bloot te stel nie.

4.5 Gevolgtrekking

As daar dus na hierdie verskille en ooreenkomste tussen die Suid-Afrikaanse loodsopleiding en die Gebaretaaltolkopleidingsprogramme van ander lande gekyk word, is dit duidelik dat die loodsopleiding belangrike komponente bevat het wat van veel belang is vir 'n tolk en in Gebaretaaltolkopleidingsillabusse van verskillende lande opgeneem is.

Daar bestaan egter leemtes, hoofsaaklik as gevolg van die kort duur van die kursus en die feit dat die studente nie bloot 'n opknappingskursus nodig gehad het nie, maar 'n omvattende kursus waartydens alle belangrike aspekte volledig hanteer kon word.

Meer omvattende opleiding op 'n meer gereelde basis is van die allergrootste belang ten einde kwaliteittolkwerk te verseker en uiteindelik aan die reuse behoefte wat bestaan ten opsigte van Gebaretaaltolke te voorsien.

4.6 Samevatting

(i) *Gebaretaaltolkopleidingoriënteringskursus (loodsopleiding) wat in Julie en Oktober 1997 deur die TFP aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat in samewerking met DEAFSA aangebied is.*

- Die kursus het vier weke geduur - twee weke in Julie en twee weke in Oktober.
- Die kursus was gemik op reeds ervare Gebaretaaltolke wat deur die provinsiale takke van DEAFSA genomineer en ondersteun is.

- Die fokus van die kursus was hoofsaaklik skakeltolking.
- Inligting oor die struktuur van Gebaretaal, aspekte van Dowe kultuur, die geskiedenis van Gebaretaal, basiese tolkteorie, praktiese oefeninge en 'n evaluering aan die einde van die kursus het deel uitgemaak van die loodsopleiding.

(ii) *Gebaretaaltolkopleiding in Swede.*

- Gebaretaaltolkopleiding aan die Universiteit van Stockholm in Swede vind plaas nadat die student Gebaretaal deur middel van 'n volkhoërskool bemeester het. Die tolkkursus duur twee jaar.

- Na afloop van die kursus dra die studente onder andere kennis van:

Gebaretaalgrammatika en -geskiedenis.

Die Dowe kultuur.

Konsekutiewe en simultane tolking in verskillende soorte tolksituasies.

Hoe die Sweedse gemeenskap sosiaal, polities, ekonomies en kultureel funksioneer.

Die sosiale en kulturele situasies van Doves, hardhorendes en Doof-Blindes.

Die eise wat aan die tolk gestel word.

Die ontwikkeling van die tolkprofessie.

Wette en regulasies wat die tolkberoep in Swede reguleer.

Basiese tolk- en vertaalteorie.

Media-hulpbronne.

Tegniese toerusting wat in tolksituasies gebruik word.

Metodes wat in tolking vir Doof-Blindes gebruik word.

(iii) *Gebaretaaltolkopleiding in België*

- In België vind Gebaretaaltolkopleiding in Gent en Mechelen plaas.
- Die kursusse wat hier aangebied word stem inhoudelik grootliks ooreen en word hoofsaaklik as aandklasse op deelydse basis aangebied.
- Die vakke wat by Mechelen aangebied word en wat tot 'n groot mate ooreenstem met die opleiding in Gent, is die volgende:

Gebaretaal.

Grammatika (van Gebaretaal).

Geskiedenis (van Gebaretaal en die Dowe kultuur).

Uitdrukking.

Fisiologie.

Anatomie.

Etiese kwessies.

Prakties.

- Die kursus in Mechelen duur drie jaar en dié in Gent vier jaar.
- 'n Tolkteoretiese basis maak nie deel uit van die Belgiese kursusse nie.
- Kursusse in die gesproke taal word ook nie hier aangebied nie.
- By Mechelen word natuurlike Vlaams-Belgiese Gebaretaal aangebied, maar in Gent word *Nederlands met Gebaren*, 'n handgekodeerde stelsel, aangebied.

(iv) *Gebaretaaltolkopleiding aan Tyler Junior College, Miami-Dade Community College en Northeastern University in die VSA en aan die University of Wolverhampton in Brittanje.*

- Gebaretaaltolkopleiding aan hierdie instansies stem inhoudelik grootliks ooreen met die Sweedse Gebaretaaltolkopleiding.
- Die Amerikaanse kursusse stel nie Gebaretaal as toelatingsvereiste nie. Gebaretaalopleiding maak deel uit van die kursus as geheel.
- Aan die Universiteit van Wolverhampton in Brittanje word 'n driejaar kursus aangebied en studente kan 'n graad verwerf. Beide gesproke en Gebaretaal moet op 'n hoë standaard wees wanneer die student inskryf vir die kursus.
- Praktiese Gebaretaal en Gebaretaaltolking speel 'n belangrike rol in die Amerikaanse kursusse.

(v) *'n Vergelyking tussen Suid-Afrikaanse loodsopleiding en oorsese Gebaretaaltolkopleiding.*

- Die belangrikste verskil is die duur van die kursus. Die loodsopleiding het vier weke geduur, terwyl ander programme twee tot vier jaar duur.
- Hoofsaaklik as gevolg van die korter duur van die kursus, kon opleiding ten opsigte van verskillende soorte tolking, media-hulpbronne, gesproke taal en die werking van die Suid-Afrikaanse gemeenskap en die instansies daarvan nie plaasvind nie.
- Wat betref die teoretiese basis van die kursus, Gebaretaalgrammatika, aspekte van Dowe kultuur en etiese kwessies wat behandel is, sowel as die klem op praktiese tolwerk en Gebaretaalvaardighede het die loodsopleiding belangrike komponente bevat wat in die verskillende oorsese Gebaretaaltolkopleidingsillabusse aangetref word.

- Die Suid-Afrikaanse loodsopleiding kan beskou word as 'n belangrike eerste stap ten opsigte van Gebaretaaltolkopleiding in Suid-Afrika, maar meer omvattende opleiding op 'n meer gereelde basis is belangrik ten einde kwaliteittolkwerk te verseker en aan die behoefte aan Gebaretaaltolke in Suid-Afrika te voorsien.

HOOFSTUK 5

OMVATTENDE GEBARETAALTOLKOPLEIDING IN SUID-AFRIKA: 'N MOONTLIKE MODEL EN AANBEVELINGS

5.1 Inleiding

In 1996 het die TFP 'n projekvoorstel aangaande die ontwikkeling van Gebaretaal en Gebaretaaltolkopleiding in die Vrystaat aan die Vlaamse regering (wat die TFP andersinds finansiële ondersteun) gestuur. In hierdie voorstel word gevra vir befondsing met die oog op die ontwikkeling van Gebaretaal en spesifiek vir Gebaretaaltolkopleiding in die Vrystaat, aangebied deur die TFP, in samewerking met die Vrystaatak van DEAFSA en die Departement van Onderwys (Vrystaat). Die Vlaamse regering het dan ook ten opsigte hiervan hul steun beloof en sal geld beskikbaar stel vir so 'n projek in die Vrystaat wat deur die TFP gefasiliteer sal word.

Dit bied 'n opwindende moontlikheid vir Gebaretaaltolkopleidingontwikkeling in die Vrystaat, maar definitief met verreikende gevolge.

Gebaretaaltolke uit ander dele van die land sou ook, soos tydens die loodsopleiding, aan die Universiteit van die Vrystaat opgelei kon word, en die hele poging kan ook elders in Suid-Afrika gedupliseer word ten einde in die vraag na Gebaretaaltolke te voorsien.

In die projekvoorstel aan die Vlaamse regering word 'n voorstel gemaak oor hoe so 'n Gebaretaaltolkopleidingskursus moontlik kan lyk (TFP 1996:7).

Hierdie voorstel was baie wydomlyn en het hoofsaaklik 'n indeling van studiejare en toelatingsvereistes bevat. Die voorstel sal egter in hierdie hoofstuk kortliks uiteengesit word, waarna 'n eie moontlike model vir omvattende Gebaretaaltolkopleiding uiteengesit sal word.

Hierdie eie model is basies geskoei op die TFP se projekvoorstel aan die Vlaamse regering, maar is effens aangepas en verder verfyn ten einde dalk die Suid-Afrikaanse situasie beter aan te spreek en vinniger aan die behoefte aan Gebaretaaltolke te voldoen, sonder dat kwaliteit ingeboet word.

5.2 Projekvoorstel aan Vlaamse Regering

Drie fases word onderskei:

Fase 1 (eerste jaar) waarbinne navorsing en sillabus-ontwikkeling sowel as die ontwerp van 'n tolkopleidingsprogram in samewerking met die TFP in die vooruitsig gestel word. Gedurende hierdie eerste jaar word 'n basiese *Gebaretaalopleidingskursus* aangebied. Hierdie kursus duur 'n jaar en kan deur voornemende tolke of deur enige ander persoon wat in Gebaretaal belangstel, gevolg word. Gedurende hierdie jaar word daar dan heelwat moeite gedoen om die Gebaretaalopleiding by staatsinstellings, skole en ander instellings bekend te stel ten einde mense terselfdertyd meer bewus te maak van Gebaretaal en van die Dowe gemeenskap as minderheidstaalgroep.

Soos deur die voorstel beoog, behels *Fase 2* (tweede jaar) loodsopleiding vir Gebaretaalskakeltolke. Hierdie opleiding mag slegs deur persone deurloop word wie se Gebaretaal reeds uitstekend is en belangstellende kandidate sal eers aan 'n keuringseksamen onderwerp word voor toelating. Die duur van die kursus is 'n jaar. Studente deurloop tydens hierdie fase steeds *Gebaretaalopleiding* ten einde hul vaardighede ten opsigte van die taal te verbeter.

Fase 3 (derde jaar) behels hoër-funksie tolkopleiding wat tolksituasies soos konferensietolking, geregstolking en tolking by tersiêre inrigtings insluit. Die kursus sal ook 'n jaar duur en 'n kandidaat moet naas tolkvakke 'n verdere vlak van Gebaretaalopleiding deurloop ten einde seker te maak dat so 'n kandidaat oor die nodige tegniese woordeskat en vaardighede ten opsigte van Gebaretaal en die gesproke taal beskik.

Lipspreektolking word by albei hierdie opleidingskursusse ingesluit. Daar word aangedui dat hierdie nie 'n eenmalige aanbieding sal wees nie, maar dat hierdie opleiding jaarliks van nuuts af 'n aanvang sal neem met nuut-ingeskrewe studente (TFP 1996:8).

Alhoewel 'n omvattende studie rakende Gebaretaal en Gebaretaaltolking nog nie op die tydstop waarop die voorstel aan België gestuur is, gedoen was nie, is hierdie voorstel tog geskoei op die Suid-Afrikaanse situasie en die behoeftes van die Dowe

gemeenskap in Suid-Afrika. Dit is daarom van veel belang by die opstel van 'n werkbare, ekonomies haalbare model vir Gebaretaaltolking hier ter plaatse.

5.3 'n Model vir omvattende Gebaretaaltolkopleiding in Suid-Afrika

Dit is eerstens belangrik om te noem dat hierdie steeds 'n wye riglyn is van wat wat moontlik kan wees. Veel verfyning sal nog ten opsigte van sillabusontwikkeling en die spesifieke inhoud van die kursusse gedoen moet word.

Een van die belangrikste vrae wat beantwoord moet word, as daar gekyk word na omvattende Gebaretaaltolkopleiding, is opleiding ten opsigte van Gebaretaal self. Moet studente reeds voordat hul by 'n tersiêre instansie soos die TFP aansoek doen om toelating tot *Gebaretaaltolkopleiding* reeds oor uitstekende Gebaretaalvaardighede beskik wat hulle by familieledede of vriende (of elders) geleer het, of moet die instansie wat die tolkopleiding aanbied ook Gebaretaalopleiding aanbied?

Myns insiens, sal die laaste moontlikheid die beste werk en wel om verskeie redes. Kursusse in die aanleer van Gebaretaal is in die eerste plek nie so geredelik beskikbaar in Suid-Afrika soos kursusse in gesproke tale nie. Indien iemand vandag sou besluit om byvoorbeeld SeSotho aan te leer, is daar werklik niks wat keer dat hy/sy dit suksesvol doen nie, aangesien geleenthede om kursusse in SeSotho te volg, geredelik beskikbaar is.

Met Gebaretaal is dit egter nie die geval nie. Uiteraars min Gebaretaalopleiding word aangebied - veral aan lede van die publiek wat dalk sou belangstel om dit aan te leer en 'n tolk te word. Gebaretaalklasse word soms in beperkte verband gebied aan onderwysers by skole vir Doves en werknemers van organisasies (soos DEAFSA) wat met dove persone werk, maar selde aan buitestaanders.

Sommige takke van DEAFSA en dove individue bied wel van tyd tot tyd Gebaretaalklasse aan. Alhoewel DEAFSA gedurende 1996 'n Gebaretaalopleiding-sillabus (saamgestel deur Philemon Akach) aan DEAFSA-takke en ander belangstellendes beskikbaar gestel het, is daar steeds geen formele beheer oor Gebaretaalopleiding wat wel plaasvind nie. Indien Gebaretaalopleiding aan 'n tersiêre instelling aangebied word, sal die taal se status enersyds bevorder word, maar terselfdertyd sal 'n norm geskep word waaraan ander Gebaretaalklasse moet voldoen.

Soos reeds genoem, bestaan die tendens in Suid-Afrika dat wanneer 'n persoon Gebaretaal tot 'n mate magtig is, hy/sy gewoonlik in verskillende situasies op een of ander tydstip as tolk optree. Kennis van Gebaretaal is gewoonlik beperk tot persone wat deur middel van hul profesie (bv. onderwysers van dowe kinders of maatskaplike werkers in die Dowe gemeenskap) of verbintenis met dowe individue Gebaretaal leer praat het. Hierdie persone is nie noodwendig goeie tolke nie, want, soos reeds genoem, kan iemand wat twee tale praat nie noodwendig van en na hierdie tale tolk nie.

Persone wat glad nie Gebaretaal ken nie, maar wat oor die aanleg beskik om tolke te word, en selfs gesproke taal-tolke wat hierin belang stel, moet die geleentheid gebied word om Gebaretaal aan te leer. Dit sal niks baat om tolke op te lei wat nie oor die aanleg beskik om 'n tolk te word nie, en wat toevallig Gebaretaal ken.

Hierdie model stel dus voor dat Gebaretaalopleiding deel uitmaak van 'n *Gebaretaaltolkopleidingskursus*.

Die model kan soos volg daarna uitsien:

5.3.1 1 Jaar Gebaretaalopleiding

5.3.1.1 Toelatingsvereistes

Geen toelatingsvereistes. 'n Persoon kan met hierdie kursus begin, selfs al weet hy/sy niks van Gebaretaal nie.

5.3.1.2 Duur

Die kursus duur 1 jaar. Klasse sal so ver moontlik saans aangebied word ten einde alle persone wat Gebaretaal wil aanleer sover as moontlik te akkommodeer.

5.3.1.3 Inhoud

Die inhoud sal die volgende aspekte insluit:

- Die grammatika van Gebaretaal.
- Gebaretaalwoordeskat.
- Die geskiedenis van Gebaretaal en die Dowe kultuur -Suid-Afrikaans en internasionaal.
- Die sosiale en kulturele lewe van die Dowe gemeenskap.

Kortom, die inhoud sal baie ooreenstem met wat in die Sweedse Voorbereidingskursus in Gebaretaal behandel word en 'n student behoort in staat te wees om na afloop van die kursus vaardig genoeg te wees om 'n sinvolle gesprek in Gebaretaal met 'n dowe persoon te kan voer. Tydens hierdie opleiding sal daar ruim tyd afgestaan word vir praktiese geleentheid om werklik met die Dowe gemeenskap te meng en vaardighede so op te knap. Die Gebaretaalinstrukteur behoort dan ook 'n dowe persoon te wees wat opleiding ontvang het in die aanbied van so 'n taalkursus.

Hierdie kursus kan deur voornemende tolke deurloop word, maar ook deur enige belangstellende wat graag Gebaretaal wil aanleer, byvoorbeeld maatskaplike werkers, ouers van dowe kinders, onderwysers en so meer. 'n Verdere moontlikheid is ook dat Gebaretaal op dieselfde basis as vreemde tale op tersiêre vlak (soos byvoorbeeld Duits en Frans) aangebied word sodat universiteitstudente, as deel van byvoorbeeld 'n BA-graad, Gebaretaal kan neem.

5.3.1.4 Evaluering

Aan die einde van hierdie jaar sal studente geëvalueer word ten einde vas te stel of die verlangde vaardigheidsgraad bereik is. Lede van die Dowe gemeenskap sal betrek word by hierdie evaluasie.

5.3.2 1 Jaar Tolkopleiding

5.3.2.1 Toelatingsvereistes

- ▣ 'n Voornemende student moet óf die 1 jaar basiese Gebaretaalopleidingskursus met sukses deurloop het, óf 'n evaluasie van sy/haar reeds bestaande Gebaretaalvaardighede slaag. Indien 'n persoon meen dat sy/haar Gebaretaalvaardighede van so 'n aard is dat hy/sy nie die Gebaretaalopleiding hoef te doen nie, sal hy/sy eers geëvalueer word ten opsigte hiervan. Indien bevind word dat so 'n persoon se Gebaretaalvaardighede nie op die regte standaard is nie, sal hy/sy eers die Gebaretaalopleiding moet deurloop ten einde sy/haar Gebaretaalvaardighede te verbeter.

- ▣ 'n Voornemende student moet
  - (i) beskik oor uitstekende Gebaretaalvaardighede,
  - (ii) 'n goeie kennis van twee amptelike tale en
  - (iii) moet 'n basiese keuringseksamen slaag, ten einde seker te maak dat die voornemende tolk oor die kognitiewe vermoëns beskik om wel 'n effektiewe tolk te word.

5.3.2.2 Duur

Die kursus duur 1 jaar en sal komponente van gemeenskaps-, geregs- en konferensietolking bevat. Soos reeds genoem, het die Suid-Afrikaanse Gebaretaaltolk kennis ten opsigte van al hierdie sake nodig in die daaglikse uitvoering van sy/haar taak. Hierdie opleiding sal *voltyds* wees.

5.3.2.3 Inhoud

Die kursus sal die volgende komponente insluit:

- (i) **Tolkopleiding.** Hierdie opleiding bestaan uit twee dele:
  - (a) *Tolkteorie* wat behels basiese teorieë rakende vertaling en tolking, sowel as teoretiese inligting rakende konferensie-, skakel- en geregstolking en die twee wyses waarop tolking plaasvind, naamlik simultaan of konsekatief. Daar sal ook gekyk word na die geskiedenis van die tolkprofessie, sowel as professionele kwessies.
  - (b) *Tolkpraktyk* wat weeklikse praktiese tolksessies in die taallaboratorium behels, sowel as vier weke praktiese tolkwerk onder toesig van 'n Gebaretaalinstrukteur by verskillende instansies gedurende die tweede semester. Probleme wat tydens hierdie praktiese tolkwerk ervaar word, sal tydens weeklikse gesamentlike sessies van al die Gebaretaaltolkstudente bespreek en hanteer word.
- (ii) **Taalopleiding.** Die taalopleiding is ook tweeledig:
  - (a) *Gebaretaalopleiding* behels eerstens taalopleiding. Dit beteken dat daar voortbouend op die eerste jaar Gebaretaalopleiding aandag gegee word aan die grammatika van Gebaretaal en woordeskat. Dit behels egter ook geskiedenis van Gebaretaal en aspekte van Dowe kultuur.
  - (b) *Gesproke taalopleiding* word ten opsigte van twee amptelike tale (soos bepaal deur die opleidingsinstansie) aangebied. Dit sluit in opleiding ten opsigte van taalgebruik, maar ook basiese taalgeskiedenis van albei tale.
- (iii) **Algemene studies.** Hierdie aspek kan geskoei word op die algemene studies wat deur die TFP aan MA- en diploma-studente gebied word. Dit sluit in Politieke Wetenskappe, Ekonomie, Publieke Administrasie en Landbou.
- (iv) **Informatika** sal nie slegs rekenaarvaardigheid insluit nie, maar ook inligting rakende verskeie bronne en die wyse waarop inligting verkry kan word.

5.3.2.4 Evaluering

Die evaluering sal bestaan uit:

- 'n skriftelike evaluering (vir inhoudsvakke en gesproke tale) en
- 'n "mondelinge" evaluering (vir die praktiese komponent en Gebaretaal).

Die student sal met die suksesvolle voltooiing van die opleiding 'n diploma verwerf.

OPMERKINGS:

- Weens die feit dat hierdie model nie voorsiening maak vir lipspreektolking en tolking aan Doof-blindes (soos die Sweedse en Belgiese opleiding) nie, dit 'n voltydse kursus voorstel en studente Gebaretaal reeds goed moet ken ten einde tot die kursus toegelaat te word, is dit wat die duur van die kursus betref aansienlik korter as die oorsese modelle wat bestudeer is. Verder bestaan daar in Suid-Afrika so 'n dringende behoefte aan Gebaretaaltolke dat daar gepoog moet word om in beperkte tyd tog knap tolke op te lei wat kwaliteittolkwerk kan lewer.
- Indien 'n voornemende tolk reeds in die eerste jaar, waarin net die *Gebaretaalopleiding* geloods word, as tolk wil kwalifiseer en reeds oor die vereiste Gebaretaal- en gesproke taalvaardighede sowel as die aanleg daarvoor beskik, kan hy/sy moonlik vir daardie jaar as 'n Diploma-student in die TFP se Diploma-kursus vir gesproke tale geakkommodeer word. So 'n student kan dan 'n verdere Gebaretaalkursus (as deel van die verwerwing van 'n tolkdiploma) deur die Gebaretaalopleidingsafdeling doen en evaluasie van Gebaretaalvaardighede en tolking kan ook deur die Gebaretaalinstrukteur, in samewerking met die dosente wat die diplomakursus aanbied, behartig word. Dit is egter belangrik om te beklemtoon dat dit slegs waar is ten opsigte van die oorgangsfase wanneer daar nog nie Gebaretaaltolkopleiding plaasvind nie en ook slegs as daar wel belangstelling in hierdie verband is.
- Kort spesialiseringkursusse van 4 weke elk, kan van tyd tot tyd aangebied word vir ervare tolke in spesifieke areas, ten einde aan Gebaretaaltolke die geleentheid te bied om hul vaardighede op te skerp en nuwe vaardighede aan te leer. 'n Voorbeeld hiervan is ook opleiding as tolke vir tersiêre

instellings. Keuring sal ten opsigte van hierdie kursusse gedoen word en so 'n kursus sal met 'n evaluasie afgesluit word.

- 'n Kursus vir die opleiding van lipspreektolke kan moontlik op hierdie wyse as 'n addisionele kort kursus aangebied word.
- Dit is belangrik om te beklemtoon dat hierdie steeds slegs 'n riglyn is en dat verdere studie ten einde die aard en besonderhede van die inhoud van die voorgestelde kursus fyner te definieer en omskryf nodig is.

5.4 Samevatting

- 'n Projekvoorstel deur die TFP (in 1996) aan die Vlaamse regering om finansiële hulp te verkry ten opsigte van die ontwikkeling van Gebaretaal en omvattende Gebaretaaltolkopleiding in die Vrystaat, bevat 'n voorstel van hoe sodanige omvattende opleiding daarna behoort uit te sien.
- Hierdie voorstel vorm die basis van die model vir omvattende Gebaretaaltolkopleiding wat in hierdie hoofstuk uiteengesit word. Die TFP se voorstel kan kortliks soos volg opgesom word:

Die opleiding bestaan uit drie fases:

- een jaar Gebaretaalopleiding,
  - een jaar Skakeltolkopleiding,
  - een jaar Hoër-funksie-tolkopleiding.
- 'n Moontlike model vir omvattende Gebaretaaltolkopleiding sluit die volgende komponente in:
    - (i) Tolkopleiding:
      - Tolkteorie
      - Tolkpraktyk

(ii) Taalopleiding:

- Gebaretaal: grammatika, geskiedenis van Gebaretaal en aspekte van Dowe kultuur.
- Gesproke taal: Twee amptelike tale: taalgebruik, basiese taalgeskiedenis.

(iii) Algemene studies: Politieke Wetenskap, Landbou, Ekonomie en Publieke Administrasie.

(iv) Informatika

5.5 Slot

Soos wat hierdie studie tereg bewys het, bestaan daar om verskillende redes in Suid-Afrika 'n groot leemte ten opsigte van die beskikbaarheid van Gebaretaaltolke. Indien Gebaretaaltolke wel beskikbaar is, is sodanige tolke normaalweg nie opgelei as tolke nie en word hulle dikwels bloot op grond van hul kennis van Gebaretaal en die gesproke taal as tolke aangewend.

Die feit dat tolkopleiding in Suid-Afrika vir Gebaretaaltolke tot Julie 1997 letterlik nie bestaan het nie, dra grootliks by tot hierdie noodsituasie. Geen tolkopleiding het onder meer die volgende tot gevolg:

- Tolke wat nie oor behoorlike kennis aangaande die tolkproses, soorte tolking en die rol van die tolk beskik nie. Die kwaliteit van die tolkwerk word dus direk geraak.
- Geen professionele status.
- As gevolg van die afwesigheid van professionele status ontvang tolke dikwels nie vergoeding wat in lyn staan met die diens wat gelewer word nie. Geen beheer word uitgeoefen deur 'n professionele liggaam ten einde kwaliteittolkwerk te verseker (en die kliënt te beskerm nie) of realistiese vergoeding te verseker (en sodoende die tolk te beskerm) nie.

Die Gebaretaaltolkopleidingoriënteringskursus wat in Julie en Oktober 1997 aan die Universiteit van die Oranje-Vrystaat plaasgevind het, is 'n eerste belangrike stap in die rigting van 'n oplossing van hierdie probleem. Hierdie eenmalige oriënteringskursus vir 'n twintigtal ervare Gebaretaaltolke is egter geensins voldoende ten einde die behoefte wat bestaan ten opsigte van Gebaretaaltolke aan te spreek nie.

Omvattende Gebaretaaltolkopleiding, geskoei op die voorgestelde model in hierdie studie, is van die allergrootste belang. Hierdie model bly egter steeds 'n riglyn en 'n verdere studie ten einde besonderhede rakende die spesifieke inhoud van elke kursuskomponent te omskryf en te definieer, is nodig.

BIBLIOGRAFIE:

- Aarons, D. 1996. *Signed Languages & Professional Responsibility*. Spil Plus., 29, 285.
- Akach, P. 1996. *Sign Language*. Referaat gelewer te Principals' Symposium on Deaf Education. Pretoria. DEAFSA.
- American National Standards Institute (ANSI). 1978. *Methods for Manual Pure-Tone Threshold Audiometry.*, in Martin F.N. 1986. *Introduction to Audiology.*, Third Edition. New Jersey: Prentice-Hall Inc.
- Crawhall, N. 1995. *Sign of the Times - Deaf Rights in South Africa*. Bua., 10(1) 4-7.
- DEAFSA. 1996. (a) *Principals' Symposium on Deaf Education*. Pretoria.
- DEAFSA. 1996. (b) *Proposal for funding Sign Language Interpreter Training*. Johannesburg.
- DEAFSA. 1996. (c) *Strategic Planning Session on Sign Language and Interpreting Development*. Johannesburg.
- DEAFSA. 1996 (d) *South African Sign Language. Curriculum for Level 1,2,3*. Johannesburg.
- De Witte, D. 1995. *De tolksituatie in Zweden anno 1995*. (Samenvatting voordracht op 4/2/95 te Ledeberg). Nieuwsbrief. 6 (1), 14-20.
- Domingue, R.L. & Ingram, B.L. 1978. *Sign Language Interpretation: The State of the Art*. In Gerver, D. & Sinaiko H.W. (eds.) 1978. *Language Interpretation and Communication*. New York: Plenum Press.
- Du Plessis, T. 1995. *Orientation Course in Interpreting*. University of the Orange Free State, Bloemfontein: Language Facilitation Programme.

Du Plessis, T. & Lotriet, A. 1997. *An Orientation to Interpreting*. University of the Orange Free State, Bloemfontein: Language Facilitation Programme.

Erasmus, M. 1997. 'Gemeenskapstolking' binne die Suid-Afrikaanse konteks. Repliek gelewer by die Simposium: Gemeenskapstolking - Praktyk, Teorie en Opleiding. 6-7 Oktober 1997. Universiteit van die Oranje-Vrystaat, Bloemfontein.

Gentile, A., Ozolins, U. & Vasilakakos, M. 1996. *Liaison Interpreting. A handbook*. Carlton South: Melbourne University Press.

Gile, D. 1995. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.

Grondwetlike Vergadering. 1996. *Grondwet van die Republiek van Suid-Afrika*. Pretoria: Staatsdrukker.

Humphrey, J. & Alcorn, B.J. 1996. *So you want to be an Interpreter? An Introduction to Sign Language Interpreting*. Second Edition. Amarillo, Texas: H & H Publishers.

Lane, H. & Battison, R. 1978. *The Role of Oral Language in the Evolution of Manual Language*. In Gerver, D. & Sinaiko, H.W. (eds.) 1978. *Language Interpretation and Communication*. New York: Plenum Press.

Longley, P. 1989. *The Use of Aptitude Testing in the Selection of Students for Conference Interpretation Training*. In Gran, L. & Dodds, J. (eds.) *The Theoretical and Practical Aspects of Teaching Conference Interpretation*. Udine: Campanotto Editore.

Language Plan Task Group. 1996. (a) *Equitable and Widespread Language Services. Chapter 8*. Pretoria: Staatsdrukker.

Language Plan Task Group. 1996. (b) *Overview, Recommendations and Executive Summary*. Pretoria: Staatsdrukker.

Lotriet, A. 1997. *Interpreter training in South Africa: The Challenges*. Paper presented at a symposium "Dolmetschen: Theorie und Praxis", March 1997 at the Universität des Saarlandes, Saarbrücken.

Miami-Dade Community College, North Campus. 1996. *Sign Language Interpreter Training Program*. Miami.

Nieder-Heitmann, N. 1980. *Talking to the Deaf/Praat met die Doves*. Pretoria. Staatsdrukker.

Odendal, F.F. (red.) 1994. *Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*. Derde hersiene uitgawe. Midrand: Perskor Uitgewery.

Ogilvy Foreman, D., Penn, C. & Reagan, T. 1994. *Selected Syntactic Features of South African Sign Language: a preliminary analysis*. Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Taalkunde. 12 (4) 118-123.

Pauwels, G. 1996-1997. *Gebarentolken in Vlaanderen*. Scriptie aangeboden tot het verkrygen van het diploma Licentiaat Tolk. Katholieke Vlaamse Hogeschool: Antwerpen.

Penn, C. 1994. *Dictionary of Southern African Signs for Communicating with the Deaf*. Volume 3. Pretoria: Human Sciences Research Council.

Penn, C., Lewis, R. & Greenstein, A. 1984. *Sign Language in South Africa: Some research and clinical issues*. South African Journal of Communication Disorders. 30, 10.

Penn, C. & Reagan, T. 1990. *How do you sign "Apartheid"? The politics of South African Sign Language*. Language Problems and Language Planning. 14 (2), 91.

Penn, C. & Reagan, T. 1997. *Language Policy, South African Sign language, and the Deaf: Social and Educational Implications*. South African Journal of Applied Language Studies. 5 (1), 1-13.

Penn, C. & Reagan, T. 1995. *On the other hand: Implications of the study of South African sign language for the education of the deaf in South Africa*. Suid-Afrikaanse Tydskrif vir Opvoedkunde. 15 (2), 92-96.

Seleskovitch, D. & Lederer, M. 1995. *A Systematic Approach to Teaching Interpretation*. Translated by The Registry of Interpreters for the Deaf.

South African National Council for the Deaf. 1995. *Memorandum, Freedom of Information Bill*. Johannesburg.

Stockholm University, Institute of Linguistics, Department of Sign Language. 1997. *Curricula for Sign Language & Sign Language Interpreting*. Stockholm.

Taalfasiliteringsprogram. (a) 1997. *Interpreting Skills*. Kursusmateriaal vir Gebaretaaltolkopleiding. Bloemfontein.

Taalfasiliteringsprogram. (b) 1997. *Professional Conduct and Ethics*. Kursusmateriaal vir Gemeenskapstolkopleidingskursus. Bloemfontein.

Taalfasiliteringsprogram. 1996. *Projekvoorstel: Ontwikkeling van Gebaretaal en Gebaretaaltolkopleiding in die Vrystaat*. Bloemfontein.

Tyler Junior College. 1996. *Interpreter Training Program (Sign Language)*. School of Liberal and Fine Arts: Texas.

University of Wolverhampton, School of Language and European Studies, Visual Language Centre. 1997. *Interpreting: British Sign Language/English, Modular Degree and Diploma Scheme*. Wolverhampton.

World Federation of the Deaf. 1994. *Manual on how to run an Organization of the Deaf*. Helsinki, Finland: Miktor.

World Federation of the Deaf, Scientific Commission on Sign Language. 1993. *Report on the status of Sign Language*. Helsinki, Finland: Miktor.

GUIDELINES FOR HEARING PEOPLE USING A SIGN LANGUAGE INTERPRETER

A Brief Overview

- Sign language interpreting is not simultaneous, so there may be a time lag before the Deaf person receives your full message.
- As it is the meaning of the message which is interpreted (not translated word by word), it is impossible for the interpreter to interpret information he/she does not fully understand.
- The interpreter is bound by a code of ethics to impartiality and confidentiality. S/he is obliged to interpret *everything* said - so please do not make comments you do not wish to be interpreted!
- Written material may also need to be interpreted. Some Deaf people may have difficulties with the English language, especially technical or academic language.
- In one-to-one situations, look at and address the Deaf person *not* the interpreter (even though they may not be able to look at you).
- Speak clearly and at a normal pace. Speak in full sentences.
- Group discussions are especially difficult for a Deaf person, even with an interpreter. The pace needs to be slower, with a strict rule (or chairperson) to encourage turn-taking and to give the Deaf person a chance to express their views as well. Circular seating arrangements and good lighting are also important.
- If you are demonstrating something, be aware that a Deaf person cannot watch you *and* the interpreter at the same time. A speak-demonstrate-speak format is better.
- Don't expect either the Deaf person or the interpreter to be able to take notes while you are speaking.

- Videos - try to give the interpreter the opportunity to preview videos. The interpreter will need to stand next to the screen (so the Deaf person can watch them and the TV at the same time). Don't switch the lights off!
- Please remember that watching an interpreter requires a great deal of concentration. Deaf people are human too - so maybe the Deaf person will not be looking at the interpreter 100 % of the time.

Users

Both deaf and hearing people use interpreters to aid communication between them.

Role of Interpreter

The main role of the interpreter is to pass messages from people using Sign Language to English and vice versa. Interpreters will use their skill and knowledge of the two different languages and cultures to receive a message given in one language and pass it on in the other language.

Interpreters are obliged to follow the Code of Ethics. This means they will remain impartial and will not give advice, express opinion or get involved in the conversation. They will keep confidential everything they interpret.

Sometimes they need to interrupt the person speaking or signing to ask for repetition or clarification to enable them to interpret what is being said.

Interpreting Process

Sign Language interpreters may look very active with their hands, but in fact most of the hard work is going on in their heads. They have to listen carefully to, or watch the message, extract the meaning and then find an appropriate way to express the message in the second language.

As with any other language which is interpreted, there is not always a word for sign correspondence between Sign Language and English and each language has its own grammatical structure. The interpretation process involves expressing the same meaning and intent in a different vocabulary and grammatical structure.

This means:

- Only one message can be interpreted at a time. In meetings it is therefore important to ensure that only one person speaks or signs at a time. If this does not happen the interpreter may have to stop and request that people speak one at a time.
- The interpreting process requires intense concentration and can be very tiring. At top speed interpreters can be processing up to 20,000 words an hour. The optimum period for interpreting is 20 minutes. Interpreters can work for longer than this but over long periods the quality of the interpretation will suffer. For meetings or events of longer than two hours it is often necessary to book more than one interpreter. It is *always* necessary to allow for breaks if only one interpreter is used.
- The mental processing takes time and people will often experience a delay as the message passes from one language to the other.

Position of the Interpreter

Interpreters always have to consider seating arrangements in terms of lighting and background:

- There should be plenty of light on the interpreter. The light should not come from behind or from directly above as the interpreter's face must be seen.
- The background behind the interpreter should be visually clear and calm. A vividly patterned wallpaper or harsh white background can be distracting or strenuous to the eye.

The ideal position for the interpreter will also depend upon the type of assignment. For example, in a job interview it is helpful if the interviewer and the applicant face one another with the interpreter next to the hearing person or to one side. In a round table meeting the interpreter should be positioned opposite any deaf participants. At a conference, with a deaf presenter, the interpreter will need to be placed opposite the deaf person, often in the front row of the audience in order to see the signing clearly. For a hearing presenter, the interpreter is better placed as

close as possible to the presenter and near to any visual aids so that deaf people in the audience can view both quickly and easily.

Communicating visually

When a hearing person is speaking the deaf person will need to watch the interpreter. It is important that when this is happening the speaker remembers:

- To look directly at the deaf person even though s/he will not always be able to look back.
- To speak and refer to the deaf person directly. The interpreter likewise will use the first person.
- Not to ask the interpreter questions or make comments to the interpreter.
- To allow time for deaf people to view visual material (eg. slides, overhead projector transparencies, papers) before discussing it.
- To allow time for deaf people to take notes if they wish before the discussion continues.

Watching an interpreter for a long period of time can be very tiring. Whereas hearing people can rest their eyes and still hear what is being said, if a deaf person ceases to watch an interpreter, vital information may be missed. Deaf people will therefore often appreciate it if breaks can be built in to long or intense programmes.

How to book an Interpreter

Bearing in mind the shortage of suitably skilled interpreters available, it is important to book interpreters several weeks in advance wherever possible, or to be prepared to be flexible about dates and times.

Checklist

When booking an interpreter the following *initial* information should be provided:

- type of assignment (conference, meeting etc.) and subject matter
- date, time and duration of assignment
- location of assignment

This will allow the interpreter to decide whether s/he is available and capable of undertaking the assignment. The s/he will wish to discuss:

- how many people are involved and who
- requirements of the deaf and hearing people involved
- fees and travel expenses (accommodation if needed)
- address of assignment and name of contact person on site
- telephone contact details
- a programme for the event and what will take place

The interpreter's permission should be sought before audio or video recording may take place.

Confirmation

The booking should be confirmed in writing, wherever possible, outlining the relevant details discussed and agreed together with details of where and to whom invoices should be sent.

Preparation

Any papers relevant to an assignment should be sent to interpreters well in advance. This will allow them to search for specialist vocabulary and to familiarise themselves with the subject and the people involved before the assignment. For example:

- minutes and agenda
- copies or summaries of speeches and lectures
- programme of the event

- any background information relating to the topic, the people involved, the organisation responsible for the event etc.
- a map

If necessary the above information supplied by the client should be kept confidential by the interpreter and returned or destroyed after the assignment has been completed.

SELF ASSESSMENT FOR SIGN LANGUAGE INTERPRETERS

SL SKILLS	GENERALLY STRONG	GENERALLY WEAK	NOT CONSISTENT	DON'T KNOW
Command of grammar				
Command of lexicon				
Range of registers				
Production Articulation				
Cultural knowledge				

ENGLISH SKILLS	GENERALLY STRONG	GENERALLY WEAK	NOT CONSISTENT	DON'T KNOW
Command of grammar				
Command of lexicon				
Range of registers				
Production Articulation				
Cultural knowledge				

PROCESS SKILLS	GENERALLY STRONG	GENERALLY WEAK	NOT CONSISTENT	DON'T KNOW
Memory				
Concentration				
Analysis				
Monitoring				
Feedback				
Decisions				
Devalage				

GENERAL COMMUNIC.	GENERALLY STRONG	GENERALLY WEAK	NOT CONSISTENT	DON'T KNOW
Effect				
How message orientated?				
Confidence				
Preparation				
Bias-awareness				
Knowledge				

ASSIGNMENTS FOR AUGUST, SEPTEMBER AND OCTOBER

1. If you do not already have an interpreter file you **must** start one. You will be assessed on this file in October. The file must contain at least 10 self assessment sheets that you have completed. After each assignment you should also spend time with your deaf audience discussing your performance. Please include these comments. Your file will also contain at least 10 detailed sets of notes you have made post-assignment.

2. Carefully prepare a signed interpretation of the following passage. Remember to use sign language:

The "Choice of Termination of Pregnancy Act" was passed on the first of February 1997. Before the act was in place, the decision was left to a panel of doctors whether the abortion would be performed or not. This resulted in many women undergoing illegal and often fatal backstreet terminations. Today all South African women have the right to abortion on demand. Women can now approach the hospital or clinic directly to request the procedure.

The new law emphasises the importance of counselling. Every woman who undergoes the procedure is entitled to counselling before and after the procedure. Many hospitals actually request that the woman undergoes counselling not only for her own mental health but to ensure that she is aware of any alternatives. Before the procedure can continue the patient is required to sign a termination of pregnancy consent form.

3. Answer the following questions. Each answer should be about half an A4 page.
  - a. Why is confidentiality so important?
  - b. Would a bilingual robot be a good interpreter?
  - c. How does a knowledge of word-formation in SL, help an interpreter interpret an unknown sign?
  - d. What does an interpreter need to know about cultural values in order to do a good job?
  - e. Are there some things that can't be interpreted?
  - f. What can an interpreter do to make sure that they are using the right style of language?

- g. Does it matter if a man's voice over is used to represent a woman's signing?
  - h. Give a detailed *example* of a situation where an in-depth knowledge of classifiers would help you interpret something.
  - i. Write down the following:
    - 5 agreement verbs
    - 5 locative verbs
    - 5 fixed verbs
  - j. Describe a REAL dilemma that you have faced lately. Describe the dilemma and how you solved it.
4. Find ten compound signs that are specifically used in the Deaf community that you are involved with. Transcribe them according to their parameters.
  5. Match specific facial expressions with signs and transcribe them. Do ten examples.
  6. Examine the Deaf community that you are involved with for "deep" signs or multi-channels. These are signs that contain no borrowing. They use specific facial expressions and body movement. Some Deaf people erroneously refer to them as sign slang. Give ten examples that you describe according to their parameters.
  7. Try to borrow a video camera to gather a signed story from your local Deaf community. It is advisable to get two Deaf people to help. One person will sign the story and the other person will listen. Make sure that the person you are filming uses sign language and not a signed spoken language. Ask the Deaf person to tell a story about something that happened to them. Transcribe the first two minutes. Remember to bring the video cassette containing the story with you to October's session.

PROFESSIONAL CONDUCT AND ETHICS

7. A code of ethics for community interpreters (a provisional model)

As community interpreter I undertake:

- To uphold the highest ethical and moral standards in all dealings with my clients or employers and in the practice of my occupation as interpreter.
- To endeavour to achieve the highest possible quality in respect of accuracy of rendering, terminological correctness and language.
- To be compassionate and to strive for empowerment through equal access to services of all parties involved when interpreting.
- Always to observe and respect the cultures of all parties involved and to act as culture broker in the interpreting situation.
- To share my professional knowledge with my fellow practitioners but to maintain a relationship of trust with my clients or employers and to treat all information that comes to my attention in the course of my work as confidential.
- To accept no work that is beyond me (in respect of knowledge of source language, target language and subject), except with the knowledge of my client or employer.
- To accept no work where I am subjectively involved or prejudiced.
- Constantly to pursue self-improvement in order to enhance the quality of my work.
- To be guided in negotiating remuneration by the principle of equitability.
- Always to conduct myself in such a way that my conduct and the quality of my work will be to the credit of interpreting as a profession.

ASSIGNMENTS

1. Discuss the following aspects that play an important role in community interpreting:
  - confidentiality
  - impartiality
  - conflict of interests

In your discussion, you have to explain your point of view by using practical examples.

2. Give examples of situations where you as interpreter have had problems with comprehension and analysis (interpreting skills) when interpreting. You also have to explain with examples, how you coped with a problem situation or what the result was of the problems that you experienced.

